U LARSING

U EBANJELIS NA KI LUM

KHASI

DA

U JOHN HUGHES MORRIS,

LIVERPOOL

La Pynkylla Khasi

Da

U S. S. MAJAW

Nongthymmai, Shillong

1998

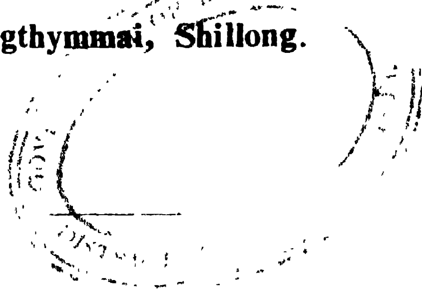
U LARSING :

U Ebanjelis na ki Lum Khasi

La Pynkylla Khasi

Da

U S. S. MAJAW,
Nongthymmai, Shillong.

Sien shon nyngkong : 1992
Kopi : 1000

U LARSING

U EBANJELIS NA KI LUM KHASI

Da

U JOHN HUGHES MORRIS,
LIVERPOOL

CARNARVON

1912

Ka Lamphrang.

Nga shem na ka jingpule jong nga ia ka *manuscript* jong kane ka kot barit *U Larsing : U Ebanjelis na ki lum Khasi,* ia kaba la pynwan sha ka ktien Khasi da I Mr. S S. Majaw, ba ka long kaba sngewtynnad, bad ka ban long ruh ka jingai mynsiem ba khraw eh ia ki longdien da ka rukom jingngeit, ka rukom jingim bad ka rukom jingshakri ba une u shakri jong u Blei u la ai.

Nga sngewskhem ba kane ka kot kan iai pynkynmaw ieit ia ka jingtrei ba phylla ka bor jong ka Gospel ha kine ki lum Khasi ha ki sngi jong ka mynnor, ha ki tyndong shkor jong kiba mynta bad jong ki ban sa wan kumjuh.

Ha kaba ai ia ka jinglamphang ia kane ka kot sha ki nongpule, nga duwai ba kane ka pateng ruh kan ioh bor ban snoh rdin ia la ka jingim ha ka Diengphna, kumba u Larsing Khongwir u la shem.

Rev. S.S. Majaw,
Pynden Sohsaw, Balat,
Mawphlang Presbytery·

Shijam ka biang

Kum ka jingpyrshang ba nyngkong eh ban pynkylla Khasi ia ka jingthoh kaba, da ka kot. nga ngeit halor kato ka jingong : 'sdang na kaba jem, poi sha kaba jwat'.

Ka translation, hooid nga kubur, kam pat long kaba bha, kaba janai. Lada ka lawei ka shah, yn sa nang pynjanai ia ka. Ka lynti ban pynkylla Khasi ia ka jingthoh kaba ha kawei pat ka ktien nongwei kam long satia kaba suk. Toi ka da eh shisha shisha. Bun ki jingeh la lap. Hateng hateng, ym lah kiar, hap ban pynkylla Khasi da ka *literal translation*. Hynrei ka ba lah ei ban iaid, la pyndonkam da ka *translation of idea* lane ka *ideational translation* Kane kaba ar, la shem, ka long ka lynti babha tam sha ka jingpynkylla Khasi, lada dei ia ki jingthoh prose, drama, poetry, novel, khana lyngkot bad kiwei kiwei de.

Dei ha ka snem 1990 ha ki nai Pyrem, ba nga la sdang ia ka kam ban pynkylla Khasi ia kane ka kot : *U Larsing* ba la thoh da u John Hughes Morris. Shisha ka jingthoh u Rev. T. Rodborne ka la jan ban kot sha ka translation, namar lai na ka saw bynta eiei u la shim kylliang na ka kitab u John Hughes Morris. Donbok shirukom pat ba ka translation kaba biang jingthew ka wan na ki kti u rangbah Nobait Swer, wat lada ym shym la iathuh da kano ka lynti u la pyndonkam. Kham bun te ka dei ka *literal translation.*

Da kane ka jingpynkylla Khasi jong nga, ngam shym la thep ia ki khyndiat tylli ki dur shon kiba la don lpa ha kato ka kitab. Ngam shym da sngew donkam eh ia ki, namar ki lah ban shupynheh kai ia ka jinglut jingsep. Ar, namar ba ka thong jong nga ka long bcit ia ka translation, bad nangta ia ka dor jong ka ha ki para nongpule kot Khasi.

S S. Majaw
Lecturer,
Synod College, Shillong.

Nongthymmai, Shillong
Tarik 15 April, 1992.

Ka Lamkhmat

**

Ka la long palat sawphew phra snem mynta naduh ba u Larsing u la iap, bad ha Wales ka la wan ka pateng ba thymmai kaba tip malu mala, lada don, ia ka khana shaphang ka jingim bad ki kam jong u. Ka jingthmu jong kane ka kitab barit namar ka pateng ba mynta ka long ban ktik ia ka jingkynmaw ba suhsieng ia uta uba la theh mynsiem sha ki kpa jong ngi ha ka rukom ba kham kyrpang.

Ia ka khana la lum la lang khambun na ki kot ki sla jong u Rev. William Lewis, bad na ki shithi ba la shon na ka por sha ka por ha ki Connexional Magazine bad ki Missionary Reports.

Ki jingkhublei bakor tam ki leit sha u Rev. Robert Evans namar ka jingsbun jong u ha kaba pynkylla ktien ia ki bynta ka Diary jong u Larsing; bad sha u Mr. H. H. Hughes J.P. namar ka dur shon ia ka Ty Cerrig, Caergwrle.

.... J.H.M.

Ki SKER

**

Lynnong

U LARSING :
U Ebanjelis na ki Lum Khasi

Lynnong 1
Ka Jinglong Khynnah jong U

Ki Welsh Calvinistic Methodist ki la sdang ia ki kam Mishon jong ki ha ki lum Khasi, Assam, ha ka snem 1841. Ki khaw pyni (nongmihkhmat) ba nyngkong jong ki ki long u Rev. bad ka mem Thomas Jones na Berriew, Montgomeryshire. Khadphra bnai hadien, ha u Kyllalyngkot, 1843, ha ka ktem Mishon ba la plie ha Sohra la bynrap bad ki sa da u Rev. bad ka Mem William Lewis.

Nyngkong ka kam ka iaid suki bad pynnoh mynsiem. San snem ki la i id lait khlem ka jingbuh jingkhein ia uwei ruh uba kylla niam. Ha ka sngi Sabatton, 8 tarik u Lber, 1846, ar ngut ki rang samla, u Amor bad u Rujon, ki la aiti sha U Trai ha ka jingbaptis,- ki soh nyngkong jong ki Lum Khasi sha u Khris. Ha ki katto katne ki snem babud ka jingkhein ia kiba kylla niam kam shym la palat ia ka lai lane saw ngut :— ar ha ka 1847 ; iwei ha ka 1848 ; ar ha ka 1849 ; ym don ha ka 1850 ; saw ha ka 1851. Da kumne la khyrdep ia ka phewsnem ba nyngkong jong ka histori ka Mishon.

Napdeng kito ia kiba la lam lynti na ka jingdum sha ka jingshai ha kine ki snem ba ha shwa ka la long ka sobjek jong kane ka jingthoh tei mot sah kynmaw ba lyngkot.

La kha ia u Larsing ha ka shnong Mawsmai. Ha kano ka snem ym lah ban ong thikna. Shwa ka jingwan poi ki mishoneri, ka thoh ka tar ka long ka buit-thaw bym pat bna ha ri Lum Khasi; bad kumta ym don ki jingbuh jingthoh ia ki jingbatai pynshai lane ia ki jingjia ba la ri tyngkai. Ki briew ki shaniah lut ha ka bor jingkynmaw jong ki, ka bor-sap kaba shukor borabor ia ki, wat la ki la iai kara pynmlien bad pynsnah bha ha ka bor ba kham phylla. Ka ju long ka jingshem ba khah khah ia ki mishoneri ba nyngkong ban iohsngew ba ki men Khasi ki phla khia mynsiem ba ki la kot ym duna ia ka 150 ne 200 snem ka rta !

Na kaei ba kiba iadei jan tam jong u ki la iathuh ia u Larsing u pynkutnia ba la kha ia u ha ka pyrem jong ka snem 1838. Kyndiang u la kynmaw bha ia ka jingwan poi jong u saheb bad ka mem Lewis sha ki Lum, bad ia ka jingiashong shit ha Mawsmai katba ki dang iaid lyngba ka shnong ha ka lynti jong ki sha Sohra.

Ka shnong Mawsmai ka don ar mail na Sohra, marjan ia u lain mawpud hapdeng ki Lum bad ki Pyntha Sylhet Ha kato ka por ka long ka shnong ba iashong saphred kumba shispah iing ne tam, kaba don halor ka rynsan lum ba iapher ka jingjrong bad ka dur. Namar pdeng shnong ka wahduid ba suh kyllain, ka suh sted bad rymphum ha ka aiom lapbah. Markhap ka don ka Lhuh Bah, ia kaba la niew kum kawei na ki jaka ba shohkhmat bha ha ka ri, kaba

thiah ha trai jong ki sawang lum ba noh rashing eh. Marjan ki don ki krem pubon baheh, ba suh jylliew, ha ki jaka jaka, da ki spah kot sha-poh ki syrtap mawshun jong ki Lum, --ki ktem ba uh jong ki mrad ki mreng bad ki bsein, bad, jong ki ksuid sniew ruh de, kat kum ka jingngeit tynrai.

Ia kaba nyngkong na ki jingskul Mishon la tei, ha kane ka shnong. Kumba katto katne bnai u Thomas Jones u la pynlong klass ia ki khynnah shynrang ha ka iing shong jong u ha Nongsawlia (Sohra), bad na kane ka jingsdang barit la ioh ia ki nonghikai ba nyngkong jong ka ri. Ia u samla, ba kyrteng u Larshai, la phah sha Mawsmai ban hikai ia ki khynnah rit "aiu te u la tip." Na kaei ban sa iathuh kham hadien, sngewtynnad eh ban buh jingthoh ba ia ka jinglut jingsep ha kaba tei ia ka skul Mawsmai la bei da u Rev. William Hughes, Wrexham; u D. Davies, Scel Street, Liverpool; bad u Rev. John Roberts, Liverpool, u Secretary ka Mishon.

Na ki ar ngut ki khun u Larsing u la long u hynmen. Ki kmie ki kpa jong u ki wan na ka kur ka jait kaba iar bad donbor ba la tip kum ka *Khongwir*, kaba la ioh bad bat katto katne ka bor halor ki jait ki kur ba kham rit. Ha ka jingkha ia u khun jong ki la risa da ka jingkmen bakhraw; bad katba ki kmie ki kpa ki la long ki dkhot ba iaineh ha la ka kur kaba shitrhem eh ia ki "rukom pateng la pateng jong ki kpa tymmen", la rakhe bniah ia ki niam ki rukom

bad ki dustur ba iasnoh bad ka jingkha ia u khun shynrang. Ha ka step ba nyngkong la buh ia ka ryntieh bad u khnam ha u tyndai jong ka iing, kum ka dak ba ia u khun shynrang la kha, bad kum ka jingpyni dak ia ka jingkhmih lynti ki kmie ki kpa namar ka lawei jong u.

Ha ka sngi babud la pynlong ia ka niam jer khun. Na ka bynta kane ka jingthmu la 'leit khot ia u men kñia ka shnong. Lai tylli ki kyrteng la ai ha u da ka kmierad, bad la wad ia ka jingmynjur ki 'lei synshar ha kawei na ki lai. Haba la pyndep ia ki katto katne ki niam ki rukom, u nongkñia u pyrjaw lai synjaw na ka iadum halor u purew ba la buh halor ka laliar hakhmat jong u. Katba kawei pa kawei ka synjaw ka jaw, la jer la thoh da kawei na ki kyrteng ba la jied. Ka synjaw kaba snoh slem ha khmut jong u klong ka kdew ia ka kyrteng ba la mynjur.

Ki kmie ki kpa ba ngeit ki la iakmen eh haba la iathuh ba ia i khunlung ba la kha la khot kyrteng U Larsing, namar ka mut "U sing u la wan!" Ha ka kyrteng riewshlur ki iohi ia ka jingiathuh lypa ia ka lawei bakhraw ia i khunlung.

Haba la rai kut ia ka kyrteng jong u, u nongkñia nangta u phai khmat sha i khunlung ba lui lui bad u da kren ha u ia kine ki kyntien: "Nga khot ia me u Larsing, bad kumta la jer la thoh ia me." Da kaba phai sha u klong u skaw bad sha u purew ba la buh ha madan, u khot kyrpad ia ki da kumne:— "Ale, ko klong ko

sl aw, ko pujer puthoh, kumba phi la rai kut ia ka kyrteng une u khunlung, to kyrkhu ia u; to rap ia u ba un san bha san miat; ban long rangbah rangsan, bad ban im tymmen im san; ban roi parum pareh bad suk kynjai; ba un nang khraw bor ha ka jingmut jingpyrkhat bad ha ka met; ba un man khraw bad man spah man phew, ba kumta un lah ban ai ka nguh ka dem ba kor tam sha me (u ksuid u khrei). Ia kane ka jingduwai u nongkñia u iai ban lai sien lai wat.

U kpa nangta u ialam ia ki lok ki jor ban iabam sngewbha ia u purew bad ka khapiah, bad hadien la khawai sngewbha ia ki khynnah khunlung na ki iing ba marjan marpa da u purew pu rynsi. La wai ka iabam sngewbha, ki liang kur liang kha ki iashong lang ha tyngkong iing ka liang kmie ha kawei ka liang, bad ka liang kpa ha kawei pat. Uwei napdeng jong ki u shim ia u shynrai dung, bad u thoh dak ha ka jat-kmie jong iwei pa iwei kiba iadon lang ia ki liang kmie na ka kjat kadiang, bad ia ki liang kpa na ka kjat kamon. Ba kumta la ri la da na ki bor pynsniew ki ksuid ki khrei, ki sa ialeit phai noh.

Ia ki kmie ki kpa u Larsing la ju kheiñ kham kyrpang kum ki riewminot bad ki riewduriap. U kpa u dei u "nongkhaii" ia ki mar napoh la ri, man ka teng u poi ia ki thor khap Sylhet ban iapein bad iadie iathied, kumjuh ruh sha ki iew ki hat ba ju long man la ki saw sngi ha ki shnong bapher jong ki Lum Khasi.

Ha kine ki thaiñ u la ioh ia ka nam-bha kum u riewkamai ba im jingmut. Ka kmie ruh

ka iashim bynta lang ia ka jingieit kamai ba la suhthied ha u kpa, kumjuh ruh ia ka mynsiem shlur bad ialeh jong u. Kaba sngewsih, la kumno kumno, ban pyrkhat ba ka jingkut ha baroh kane ka jingtrei minot thop jong ki ka long tang ban thawlad ban ai sha ki ksuid ki khrei ba pynsohsat, ia ki jingknia ba kham rem dor palat ban ia ki marjan marpa, khnang ban ioh pynsngewbha ia ki.

Ki kmie ki kpa ki aiti rhem mynsiem na ka bynta ki khun. Kum u hynmen na ki baroh ar ngut, la kham ieit ia u Larsing, namar ha u ka tawiar ka jingkyrmen jong ka iing ka sem. Naduh ki sngi jinglong khynnah la pynsan tiak pa tiak ha ka mon sngewbha jong u. Ki kmie ki kpa bad kiba ha iing ha sem namar ka jingieit thep mynsiem bad jingburom ia u ki ju khot ieit ia u *U rangbah* (the *great* or *chief* male); u Hynmen (the eldest) bad kumta ter ter. Kat kum ka dustur Khasi u khynnah un sa jia long shen u nongioh kynti ia ka bor ka iktiar ba kham khraw ha la iing ban ia la u kpa ! Hapdeng ki Khasi, u khlieh jong ka iing dei ka kmie, bad baroh ka jingiadei kur dei jait la kheiñ na ka liang· kmie. U tnga u long tang u nongbynrap ba larkam ia ka tnga jong u ! U khynnah u nangsan uba phoi lian phoi kynsha. U ngam jlang ha ka jingmut-dur. Na ka sngi sha ka sngi ki kmie ki kpa ba ieit thep mynsiem ki pynrung ha ka mut ka khan jong u ia ka pyrkhat pyrdain shaphang ka jinglarkam lade, bad ia ka lawei kaba ap kum u "nongkhaii" bah bakhraw bad riewspah. U khynnah u kylla long uba bitar shla bad bym lah

shah ha ka jinglong, bad bunsien u ju pyndonkam ia ka buit khlong thaw peisa na ki paralok khynnah.

Da ka jingthmu ban pynioh ha u ia ka jingmanbha lawei bad ia ka kyrdan jingim (longbriew) hapdeng la ki parari, ki kmie ki kpa ba angnud ki la hikai ia u naduh dangrit ia baroh ki jingleh niam leh rukom jong ka niam jong ki. Shwa ba un nangiaid, ia u la bah halor ki tyrpeng u kpa ban leit sha ka jaka ai jingkñia, bad hangta la hukum ba un peit thuh, bad ban buh la ki kti barit halor ka jingkñia Ka bor jong ka jinghikai ba la ioh ka snoh rdin ha u da bun snem, bad dei tang da ka jingialeh ba slem bad ba iai duwai ba u la lah thiaw ban jop ia ka.

Mynba u Larsing u la dap hynriew ne hynniew snem ka rta, u kpa u la iap noh. Bunsien u Larsing u iathuh khana ba u la kynmaw ba u shong halor ki tyrpeng u kpa jong u palat ia ka shiwat, u da khmih nalor ki khlieh jong ki briew kiba ialum lymbung ban shahshkor ia ki mishonari mynba ki leit jngoh ia ka Mawsmai. Ka paw shai ba u kpa u la iohsngew ia ka jingkhot ka Kospel, hynrei la ka jingshisha jong ka ka la ktah ne em ia ka dohnud jong u, ym lah tip.

Shipor shwa ka jingiap u kpa jong u, ia ka skul ha Mawsmai la aiti ha ka jingpyniaid jong u samla uba kyrteng u Bonrai, u traishnong ka Mawsmai, bad uwei na ki khynnah skul u saheb Lewis ha Nongsawlia. Hapdeng kiwei pat ia kiba u la leit jngoh ban pynbor ia ki ban phah

skul la ki khun ki kti ki la long ruh u kpa bad ka kmie jong u Larsing. Haba la ai jingmut ia ki, shuh shuh, ba ki dei ban phah sha ka skul Mishon ia u khun jong ki uba nep ba proh, hynrei ba la shu pynsep ei, ki la kyingngah kl lieh, ki da ong, "Yn pynsngewsih ia ki blei, bad kin pyniap ia ngi bad ia ki khun jong ngi."

U Borrai u long u samla ba i lub i ieit, bad u nongaibuit ai bor kumjuh. Haba la shah jop bad ki kmie ki kpa, u wad lad mynta ban kjor ia ki khun. Da ka jingkmen u leit ialehkai lang bad u iashang kai khlaw bad ki; u leit tong dohkha bad riam sim na ka bynta jong ki; bad da la kti u thaw ki khun jakai. Tang khala khala ki khynnah bad u nonghikai ki la kylla long ki paralok ba iaineh bad bym lah iakhlad. Khlem da tip ki kmie ki kpa u Larsing u leit skul Mishon man ka step. Hapdeng ka sap jingtbit ban pule, bad ka jingthrang ban pynsngewbha ia la u nonghikai basbun, kloi lan u la nang ban pule bad ban thoh. La nyngkong ki la ma her namar ka jingtamsneng u khun jong ki ban leit jan than ia ka skul ba itieng, ki kmie ki kpa khatduh ki la suk jingmut, da kaba iohi ba ym shym la jia kaba sniew ia ki ne ia u khun, bad kham kyrpang, lehse, namar ka jingsngew sarong jong ki ha ka jingjop jong u khun-rit jong ki, uba la ioh khur lut ia ki prais ba ithiang ba la ai da u mishoneri.

Kat kum ka rul man ka step ka skul ka ju wai ha ka por khadwei baje. Kane ka jingpynheit ka pynlah ia u nonghikai ban leit sha ki

klas u mishoneri ha Nongsawlia ha ki por noh phai sngi Ha ki jingleit jong u shane shatai ia u Bonrai borabor la ju synran ryngkat da katto katne ngut na ki khynnah skul jong u, ha baroh ki sngi pohia bad ki sngi Sabatton. Uba shong jan sha ka phang jong u nonghikai, ha skul bad ha ki jingiaseng niam, bad ki khmat baheh, haiong kiba shat phyrnai bad dung peiba ia man kaei kaei ba la pyndep, long u khynnah rit ba shat khmat na Mawsmai, u Larsing. Ka la long na kawei na kine ki khep ba ki mishoneri ki la ithuh nyngkong nyngshap ia u khynnah, uba, ha ki snem ba hadien, la rai kut ban iasnoh ieit bad jan eh bad ki ha ki jingtrei jong ki.

Hadien ka jingiap u kpa, kat kum ka dustur Khasi, ka jingsumar ia u khynnah ka leit tyllun sha u longkñi. U Rajimon, u briew bajrong, ba ikhaiñ, palat hynriew phut ka rynieng, u la long uwei na ki Rangbah shnong ka Mawsmai. Ha ki jingialang bad dorbar shnong u kren da ka jingjali thylliej bad da ka iktiar. Na la ka jinglong shit shit sted, haba la pynkhih dom, un jin da kren pynrem jur bad pyrshah wat ia ki ksuid ki khrei ba pynjynjar sat, kat haduh ban da pyntieng her bad pynma khlieng ia ki marjan marpa jong u.

U Rajimon u la ieit ia la u pyrsa khynnah kum ia la u khun hi. Mar mar u lam ksai ia u sha ki "jingmaian" jong ka niam tynrai la jong. "Ha me," u la kular, "ngan ai lut ia ka bor jong nga, bad ha me ngan ai ia baroh ka jing-stad jong nga, ba men lah ban bud ia nga kum

u Rangbah Shnong bad u muktiar ynda nga la iap." Ka Jew-Synia Nongrud ruh, ka kmierad trai jong u khynnah, ka ju angnud eh shaphang ka jinghikai ba "kynja niam" ia u. Haba kren kyllum, baroh ki kmierad ki long na baroh ki Khasi kiba bat pyrkhing bha bad ki nongphira ba rhem tam ia ki rukom pateng la pateng. Ka jinghikai ia la ki khun ksiew katba kum ka aiñ ka kanun ba pyrkhing tam, ka la jia long kawei na ki jingsuid khai ba ban khia eh. Khlem artatien ka jingthmu ba kongsan ka don ha ka jingngeit ba kat nang bun khlieh ki rangbah briew kiba lah ban pyndep ia ki niam ki rukom ka niam-iap halor ki nongiap jong ki, katta kan nang kham khraw ka jingsuk ha ka pyrthei sha lyndet.

Ka kmie u Larsing, hadien ka jingiap u tnga jong ka, ka la bteng ia ka kam "khaii pateng" da ka jingseibor bakhraw. Phyrngab ha kawei ka step ka la wan sha ka iing Mishon ha Nongsawlia. Da kaba kren don akor ia ka mem Lewis, ka iathuh ia ka ba kan sa mih sha ka jingleit lynti ba shimpor slem, bad jngai bak shaduh Calcutta, ban leit khaii phan. "Ngan nym lah wanphai da bun bun taiew, bad ngam tip shuh kumno ngan leh ia u khun jong nga. Ngam lah ialam ryngkat ia u. Phin shim mo ban ri ia u? Toi u hi u la kwah. U ong ba u ieit ia phi, bad u ieit ia ka skul, bad u ieit ia ki kot pule, bad kumta u kwah ban rangbah kum 'u riewstad'. Nga la buh skul ia u katba nga lah synei; bad nga sheptieng ba ioh ka ñia-kha kan nym shah pule shuh ia u ynda nga la leit. Hato,

mem, phin ri ia u, phin sumar ia u katba nga dang don jngai na iing ?"

Ka mem Lewis ka la jubab ba kam lah long,— ba ka iing jong ka ka la khapngiah lpa, ba la khambun ki khunswet ha ka jingsumar jong ka ban ia ki lad ban kyrshan ia ki.

Ka kmie ka iai bteng ban kyrpad jur : "U khynnah u iam man la ka sngi, u da kwah ban wan sah bad phi. Bad nalor kata." ka bynrap shuh, da ka burom bad jingiaiban. "phi tip u khynnah u wan na ka kur ka jait baheh paid, bad katto katne ki longiing longsem ba riewspah bad donbor ki iasnoh bad ngi ; bad to kynmaw, ngi la lehbha lehsbun shikatdei ia phi, da kaba kyrpad ia phi ban ri ban sumar ia u !" La kumta ruh, kane ka jingainia ka la pulom ; ki mishoneri ki la ju iohsngew bunsien ia ka mynshwa na kiwei ki nongwan kyrpad ; bad ka kmie ka leit phai sha la iing da kaba sngewdiaw.

Ia u Larsing la iehnoh mynta ha Mawsmai ha ka jingpeit jong ka ñia-kha, ka riew pyrthei. Ym don ka por ba kane ka briew ka la pyni eh ia ka jingieit ia u khynnah ; bad shen hadien ka jingleit ka kmie jong u sha Calcutta ka la sdang ban lehbeiñ lehkhoh ia u. La khang iap khang im ba un leit skul ; "kam lah shah ban shu ri ia u tang ban hikai pule bad nang thoh khlem da la leh eiei ; bad don jingphoida aiu ha kum kine kiei kiei ? La dei por ia u khynnah ba un trei eiei kum ka bai sumar."

La katta ruh, ka jingieit ia ka jingpule ka la ioh shong tynrai ha ka dohnud u khynnah, bad pyrshah ia ki jingmaham bad jingbyrngem u mareh sha skul man ka step. Khadduh khadwai, ka ñia-kha ka la bitar shl i, la beh noh ia u, ka da maham ba um bit wanphai shuh lane ban dang wan khot ñia-kha ia ka katba u dang iai leit sha ka skul ki Khristan baijli. Kiwei kiba ha iing ha sem ruh ki ia byrthen lang.

U khynnah ba dang khadwei snem ka rta, u long weibriew bad khlem lok khlem jor. U iam kthang eh katba u ieng shabar ka iing na kaba u la shah beh beiñ. Khadduh ka la shat jingmut ha u ia u *Saheb* bad ka *Mem* basbun ha Nongsawlia. Hato kin ym sngewsynei ia u ? U iaid ia ki ar mail na Mawsmai sha Sohra hapdeng ka jingkyrmen bad ka jingtieng. Ynda poi ha iing Mishon, la katta ruh, ka jingshlur jong u ka la pynnoh ian ia u, Khliak u mishoneri u iohi ia uwei u khynnah uba iaid sharum shaneng jong ka baranda, bad uba da i noh liaw ka khmat. U la khot ia u, bad la kylli aiu u don ban ong. U khynnah u shu iai khana ia lade-- ba u kpa jong u u la iap ; ba ka kmie jong u ka don sha jngai, jngai bah ; ba ka ñia-kha jong u ka lehbeiñ ia u bad ka byrngem pyniap ia u ; bad la beh noh ia u na iing jong ka namar ba u leit skul ;-- bad u da phai la ka khmat sha ka kynroh, u la iam bad iam ihnud ihnam kum ban pait ka dohnud. :

Ia kum kane ka jingud jingnam ym lah shuh ban ialeh pyrshah Ka mem Lewis ha ka

jingsumar jong ka ka la don arngut ki khynnah shynrang khunswet ia kiba ka ai jinghikai kam shakri, bad k la rai ban shim ia u Larsing ban hikai ia u na ka bynta ka juh ka jingthmu. Ka jingkmen u khynnah ha ka jylli jingim ba thymmai ka long ka bym lah batai. Shibynta na ka por jong u man ka sngi la pynlut ha skul, bad sa shibynta ha ka kam jong u ha iing shetja. U la nang bha ban pule Phareng. Toi ka jingroi jong u kaba da phylla. Ha i por ba lyngkot eh u khynnah rit na Mawsmai u la iehnoh bak shadien ia baroh ki para nongpule lang.

Hynrei hapdeng ka suk ka saiñ jong u ka la wanlap kyndit ka sngewsih sat ba u la dei ban shah. Hadien ba la jah jlang katto katne bnai, ka kmie jong u ka wanphai na ka jingleit bajngai shaduh Calcutta na ka jynjar trah. Ka jingleit jong ka ka la kylla lieng, namar khoit kumba da khling ka la duhnong, bad ka la ngam jar sha ka jingkitrain kitshah.

Ka kmie u Larsing, la ong, ka long ka kynthei Khasi ba nyngkong nyngshab ban leit poi Calcutta. Kum kane ka jingleit lynti —ym duna shuh ia ka sawspah mer— ka la long khlem bakla ka jinglamwir ha ka jingiohi ki marjan marpa ba ngeit bieit ; bad ka jingkut ba sniewbok ha ka jingpyrshang jong ka ka long tang kaei kaei bad ki la khmih lynti bad iathuh lpa— ka bainong hok na ki ksuid ki khrei namar ka jingleh thurmur jong ka.

Ki Bengali ba shetkylla na Calcutta ki la shukor beiñ ia ka kynthei briew ba synlar jingmut na ki Lum, kaba kylla langkñia ei ha ki soskular lumler jong ki. Ka wanphai sha la ka ri ba la ban snaiap da ka jingsngewsih. Haba hap ha ka sngewsih sat kum ka dustur Khasi, ka leit pynjah thait man ka sngi halor uwei u mawsiang ba ieng sawang ha tduh jong ka them Mawsmai ba iphieng, ban puson bynñiaw weibriew ia ka jingduhnong jong ka. Ha kawei ka sngi kam shym wanphai shuh, bad haba la iawad, la shem ia ka met jong ka ba la sdien skhem ha ki tnad dieng ba paitpnat uba kyrsei na ranab mawsiang jong ka lhuh bah lhuh san. La ka jinghap ba shyrkhei jong ka ka wan jia ryngkhat ne da hmu khnang lah ban shu ring jingmut. Ki trai kur ki la pynlut katto katne sngi lynter ha ki jingkñia ainguh pyniasuk sha ki ksuid ki khrei na ka bynta jong ka.

Ka jingduh noh ia la ka kmie ka long ka jingsngewsih kthang ia u Larsing. U la ieit thep mynsiem ia ka, bad da bun taiew ym shym la lah ban pyntngen ia u. Hynrei ka jingduh noh ia la ka kmie ka la pynlong ia u ban snoh kham jam ha u mishoneri bad ka lok jong u ban ia kaba ju long; bad kumba u nongpynsah ia ka khana un pyni, ki la jia long nadong shadong ha u khun swet ba raitong bad ba khlem paralok kum la u kpa bad ka kmie.

———

Lynnong II

Ka Jingkylla Niam Jong U

Lada ka biang bha sbiak ban pyndonkam ia kum kane ka kyntien shaphang u khynnah riew pyrthei— namar u Larsing u dang long hi u riew pyrthei— lah ban ong ba u la long naduh ki sngi khynnah khyllung u riew ieit niam bad riew mane blei. Ba la shah hikai naduh dang rit ban ieit-burom ia ki blei ki dken jong ki lum jong u, shuh shuh ki kmie ki kpa ba angnud ki la hikai ruh ia u ban ieit - burom ia ki 'lei Hindu na rithor ba marjan. Kane, la ngeit, kan sah snar ia ka jingsngew skhem bad jingmanroi ha kata ka muluk ruh. Lajan sa ba u khynnah un nang khlam kyrteng ia lade, la hikai ban spel na ka kot thoh kyrteng ia ki kyrteng ki blei ki dken, da ka jingkohnguh sneng ; bad khala khala tang mar iaiaid dot dot, ia u khynnah la btin ban leit shad khyndai wat ha khmat ki blei, ban ioh jingsngewbha na ki shilynter ka jingim.

Ia kine ki dien - shon barim bad ba suhthied jylliew u Larsing u kit kyndung ha lade tad ynda u wan shong wan sah bad ki mishoneri. Ia ka longbynriew jong u baroh la khun ranab sha ki jingngeitbieit jong ka niam jong u ; bad ia u khynnah rit, ka shitom da shisha ban shem eiei ryngkat ka jingtieng burom ia ki "rukom pateng jong ki longshwa". Ha kawei na ki shithi shaphang jong u, u saheb Lewis u bah ia ka jingkylli ba sngewtynnad la ka jingshah hikai barim jong u ka long ne em ha u khynnah ka jingmyntoi

ne jingduhnong haba u la kylla Khristan ? Hato ka histori jong ki Mishon kam pyni ma ba ki shynrang bad kynthei ba shitrhem tam ia la ki niam trai ri jong ki ki la man long ruh ki Khristan ba aiti lut haba kylla niam ?

Katto katne bnai ki la iaid lait ha shwa ban iohi dak eiei ba ki jingshisha ka Kospel ki la kynthah ia ka dohnud u Larsing. Lem bad kiwei ki khynnah ha ka kompon Mishon u ju leit tista sha ki jingiaseng niam, bad ym don u ban kham shahshkor ia ka jingialap ia ka Ktien ban ia u. La ka khubor kam i shoh eiei, ha ki snem ba hadien u phla pat ba borabor "ka jingialeh ka khih kyndeh hapoh ka shadem jong u, hynrei ka jingtieng, bad ka jinglehraiñ briew jong u, ki la khanglad ia u ban bynshet la ka dohnud ha uwei pat.

Hamar kane ka por u Lewis u la dep pynkylla Khasi ia ka Kot Tikir ba la iatip lut bad ba palat liam-- ka "*Yr Hyfforddwr*" (lane "*The Christian Instructor*") da u Rev. Thomas Charles, na Bala. Na ki katto katne ki daw mynkata ia ka kot ym shym la lah ban shon. Uwei pa uwei na ki nongpule, la katta ruh, bad napdeng jong ki u Larsing de, u la thoh la ka jong ka jong ka kopi. Ki jinghikai ka lynnong ba nyngkong, "*Shaphang ka jinglong u Blei*", ka la shon jingmut jur ha ka jingpyrkhat u khynnah. Katno ka pher bak ia ki blei jong u na U Blei jong u mishoneri ! Ki dkhot ba la pruid kum ki 'tiensakhi ki snoh rdin ha u kat sha ba u leit : "Me tip ia kaba shong jong nga

bad kaba ieng jong nga, me sngewthuh ia ka jingpyrkhat jong nga na jngai bah ;" "Shano ngan leit na u mynsiem jong me ? lane shano ngan phetrieh na khmat jong me ?" "U Trai u long uba isynei bad ba ai ei, uba suki ban bitar bad ba kyrhai ka jingisnei."

Ha kawei ka janmiet sngi U Blei, katba u Lewis u dang pynspel *Kot Tikir*— ha ka skul Pyrpaw na ka lynnong ba khatduh— "*Ka Sngi Jingbishar*"— u la buh jingkylli, "Lano te kan long ka sngi bishar ?" Ki nongspel ki la iajubab lang ha ki kyntien ka kitab : "Ha ka jingkut jong kane ka pyrthei : Naba kumta ia ki ñiut la lum lang bad thang ha ka ding ; kumta ruh kan long ha kaba kut jong kane ka pyrthei" (Matt xiii. 40-42).

Ka jingtriem ba kyndit ia ka jingbishar ban sa wan ka ngat ha u Larsing haba u iohsngew ia ki kyntien "thang ha ka ding." Katto katne sngi katto katne miet u khynnah u la don ha ka lanot khop. Khadduh, ka jingsuk ba palat liam ia ka jingshemphang baroh ka pyndap ia ka dohnud jong u. Da kaba kdew sha kane ka jingialeh ha ka histori jong u, u la kynthoh khyndiat por shwa ka jingiap jong u : "Nga la iohi ha kato ka por ba ngam lah ban ieng ha khmat u Blei ha ka sngi jingbishar shabar na u Khrist, bad nga la iuh skhem la ka kjat halor u Mawsiang Bymjukut." La pdiang ia u kum u dkhot ka Balang Nongsawlia ha ka 11 u July, 1849.

Ki kur ki kha riewpyrthei, haba iohsngew ba u la kylla Khristan, ki la dom shla, bad ki la

sdang ban pynshitom bein ia u khlem jingisnei. Ha ka miet pdiang balang ia u, u sahep Lewis, da kaba tip shai ia ka mynsiem sarong plak jong ka kur jong u, bad ka jingshitrhem jong ki ia la ka niam trai-ri barim, ia kylli ia u, "Phim tieng mo ia ki kur ki kha lajong ?" "Hooid" u la jubab, "Hynrei nga kham tieng ia u Blei" La thaw da ki lad baroh ban wanrah biang ia u khynnah sha Mawsmai. Ki dkhot jong ka iing ki ap thap ia u sawdong ka iing Mishon ban rong jubor ia u. Palat shiwat u mishoneri u ia hap ban buh nongphira ia u baroh shimiet. Ba la pulom ha ka jingthmu jong ki, ki kur khadduh khadwai ki la pyndep ia ka dustur "niam thang" ia u, ki da kheiñ duh kum uba la iap.

Hamar i juh i por, kiba shah ram ha ka kmie jong u, khlem pep ba la leit pynshoi pynshad da ki trai kur, ki la wan sha u, ki da dawa ba u dei ban siew ia ka ram ka shah jong ka, lane kin phah set patok ia u ! Khlem iathuh ha u mishoneri u khynnah u la kular hok shida ban siew dep, "tang lada kin iaishah bad u bad ai por de ia u." U la long u riewbat la ka ktien. Da ka jingleh kunai khait da bun bun snem, u la pynlang pura ka peisa ban siew dep ia ka damli baroh. Haba la kylli balei u shim ia ka jingkit khlieh bakhia than khlem da don hok ban leh kumta, u la jubab pynban ba u sheptieng ioh ba ia ka kyrteng "*Khristan*" ba la kup ha lade dang shen, la "pynthohbria" noh lada u la kyntait.

La ha kane ka por u Larsing u long tang u khynnah rit, ka mynsiem niam jong u pat ka la

ih bha. Ka jingsan jong u ha ka "jingaiei bad jingtip" ka sakhi shai ha ki briew baroh. "Na ka longbriew" thoh u sahep Lewis ia u, "u la long u bymlahshah bad shihud uba dombieit (shit shit jingmut), bad ha ka sur kren bad jinglong jong u teng teng uba da kyreit sleit, khamtam ia kito kiba u kheiñ kum ki kur ba kham poh ban ia ka jong u. Ha ki por ki por ka jingkren jong u ka dung than bad kher kner palat haduh ba ki trai shnong borabor ki ju ujor pyrshah ia u, ki da ong 'u Larsing u kren ki ktien bakhor than.' "Ki jingduna jong u ki la pynkhuslai jur ia u. U la iam bad duwai blei na ka bynta ka bor synshar halor lade, bad u la ioh ia ka. Ym slem u la man long uba bit-nam na ka bynta ka jingsngewrit bad jingiaishah kumba u la ju long namar ka jinglaplap bad jingmeng jingsarong.

Ha ka 5 tarik u October, 1851, ha ka iing skul bathymmai ha Shella, la pynbaptis ia u Larsing, ryngkat bad lai ngut kiwei kiba la kylla niam. La don ka jingkmen bakhraw ha kane ka jingiaseng na ki katto katne tylli ki daw. Ia ka kam ha Shella la bet symbai hapdeng ka jingpyrshah bajur bad bakhihwin ; bad dei ha kane ka jingiaseng ba u tymmen Laitmiet, na Nongkroh,— uwei na ki riew sahnam ha ka histori ka Mishon— u la iohsngew nyngkong eh ia ka khubor Jingpynim, bad u la shem ia "ka lynti kaba dei" ia kaba u la wad lajan dap hynñiewphew snem pura !*

---

*Peit The History of the Mission, pp. 120&128.

Khyndiat taiew shwa kane ka jingiaseng u Larsing u la thoh sha u saheb Lewis u da pynpaw ba u thrang hir hir ban ioh baptis noh : "Wat pyntud shuh ia ka jingpynbaptis ia nga, namar mynta nga la kloi eh bad iai ap ia ka. Oh ! lada nga dei ban shah shitom namar u Nongpynim jong nga, ko Saheb baieit, nga long uei mo u ban kyntait ban tynrong ia kata kaba u Trai u la kukum ia ki briew jong u ban leh ? Nga ngeit ha U ; namarkata ka long kaba dei ia nga ban kit ia ka dak kaba u Trai u la buh. Ko Sahep, namar ka jingpynim jong nga nga kwah ban aiti ia la ka mvnsiem sha ki lai person ha ka jinglongblei. Nga la kut jingmut triang ban bat skhem ia ka diengphna jong U, namar ka jingiap ka la hajan....Sahep baieit, nga tieng eh ban ialehkai bad kiei kiei, bad ka jingiap ka jan eh, bad ban pynim nga kwah ban aiti ia la ka mynsiem sha u Jehobah. Mynta nga la sngewthuh ia ka jingmut jong ka jingbaptis ; kam lah pynim ia nga, hynrei ban ioh ia ka ka long ka lad ban tbeh ia ka jingieit jong nga bad ban pynskhem ia ka jingngeit jong nga. Bad ngam don shuh kano kano ka jingangnud ba kham palat ban ia kane,— ban shaniah lut tang ha ka Diengphna u Khrist.'"

Ha ka shithi kaba iathuh ia ka jingtrei ha Shella, u saheb Lewis u la kdew da kumne ia u Larsing :— "U kren lyngkot bad da ka jingaiei, da kumne : 'Dei kane ka ktien kaba la pynkynduh ia nga bad kaba sam peiba ia ka jingiatiplem jong nga : La kumba ia ki ñiut la lum lang bad

la thang, & c. Dei kane ka ktien kaba la kyrsiew ia nga bad la wallam ia nga ban wad ia ka lynti ka jingim babymjukut. Nga iohi ba ka pop ka long ka jingsniew baradbah ha khmat U Blei. ramar ka bainong jong ka ruh ka khraw eh. Nga la shem ruh ba tang u Khrist uba lah ban pynim ia nga bad nga ngeit ha U Phi tip ba ki Khasi haba kien ia ei ia ei ba ki da ngeit nylla, ki ju ong, 'Ngan ngam jar bad kane' Kumta mynta nga ong, 'Jar ngan ngam da ngeit ha u Trai.'"

Ka syrdoh hapdeng u mishoneri bad u samla ba ai jingkyrmen hapoh ka jingsumar jong u ka nang khraw na ka sngi sha ka sngi. Ha baroh ki jingiaid lynti sha ki nongrit badon sawdong, ia u saheb Lewis mynta la synran da u khynnah skul jong u. Ki jingiakren jong u kiba shai kyndiang bad ba im ki la pynphuhmat shibun eh ia u saheb Lewis, kumba i tip, ha ki por ki por uba lam roh sha ka jingduh jingkyrmen. Da ka bor jong u baroh u khynnah u la bret ia lade sha ka kam ban iarap ia la u nonghikai. Da kaba iaid na ka iing sha ka iing ha ki nongkyndong ba ki la leit jngoh, u khot lang ia ki paitbah : "Ale wan sngap ia u Saheb !" u pyrta ha ki jingkhang jong ki ; "ale ka da kor eh ia phi ! u don ia khubor babha ban ialap !" Bad ñiar ba u khynnah nongpyrta un nym lah ban wanrah bun ki nongsngap ia u Saheb.

Ha kane ka por ki mishoneri ki dang iai pyndonkam ia u Larsing kum u shakri iing. Shen

ka la paw shai, la kumno kumno, ba ka jingmut jingpyrkhat jong u ka long sha kiei kiei ba kham shajrong. Dang artatien hi ban iathuh ia la ka jingmut ha u mishoneri, u la thoh shithi sha u da kaba pynpaw ia la ka jingthrang ban trei beit tang ha ka kam U Trai. "Ngam don jingsngewbha shuh mynta tang ban shu shet jingbam ia ki met baiap, hynrei nga kwah dik dik ban shet jingbam na ka bynta ki mynsiem bymiap jong ki parari ba la jan iap thngan."

U mishoneri u la mynjur mon sngewbha ia ka jingkyrpad jong u, bad ia u samla la buh ban sumar ia kawei na ki skul ba hajan. Katto katne bnai u la pyniaid ia ki lai tylli ki skul ba la plie ha thaiñ Shella, ha kiba u ju leit jngoh sngewbha ia ki briew ha ki iing ki sem jong ki, u da iathuh ha ki ia kiei kiei ki babha jong ka Gospel bad u da kyntu ia ki ban wan sha ka kabu ka jingaiei. Da ka jingai jingmut u Saheb Lewis, u la sdang ban ialap ; bad hadien khyndiat bnai ha ka jingpyrshang ka balang Nongsawlia ka la mynjur sngewbha ban thung beit ia u kum u ebanjelis. U Larsing mar ia iohsngew ia ka rai jong ki u la iam da ka jingkmen, bad ha ki kyntien teh teh, u la ong, "Bad mano ba dap biang namar kine kiei kiei. . . . Ka jingaiei jong nga ka dap biang ia me."

Ka jingkdew banyngkong shaphang u ebanjelis samla hadien ba la thung ia u, ba la thoh ha kawei na ki shithi u Saheb Lewis, ka long da kumne :— "U Larsing, kumba 18 snem ka rta

...Nga sngew kmen ban pyntip ia phi ba une u samla uba sngewtynnad, uba don sap bad ba don jingkyrmen u la ai ha nga la katto katne por ia ka jingpynshlur ba shisha bad ba shitylli.... Phin dap kmen ban tip ba nga ngeit un man long u ebanjelis baseisoh hapdeng ki parari ba dangsahdum. Mynta u trei jan man ka sngi u Blei ha kawei ne kiwei na ki ktem jong ngi. Myn sngi u Blei u la ai ha ngi ia ka sermon kaba sngewthiang bad ba dap-miar na ki Romans xi. 5. To duwai ba U Trai un kyntiew ia u haduh kaba kut na ka bynta ka burom jong U."

Lynnong III

U EBANJELIS

Ka jingshitrhem, bad ka jingdem diap ba palat liam ia ki snem jong u, ki la pruid dur ia ka kam ebanjelis jong u Larsing naduh basdang. "Ka long kaba suk ban iohi" thoh u sahep Lewis, "na ki jingkylli jong u bad na ka jingpynkhreh sani jong u, ba u sngew ba ka khubor jong u kan da long shisha ka 'jingkit' na u Trai. U la pyndon burom ia la ka kam palat ia uno uno u para ebanjelis, bad u la trei theh sei kyrhai ban ia ki baroh.

U sahep Lewis u la buh jingthoh ia ka jingiathuh ba sngewtynnad da kumne harum shaphang u nongialap samla uba la mih pyrthei ha ki jingiaid ialap jong u :— "Ha ka por slap u ju mih na ka jaka Mishon hapdeng ka eriong

bad u slap— u lapbah lapsan ia uba ki riew shong iing kim lah sngewthuh satia. Ka riam jong u khah khah da ka jaiñboh sala, ba la sait da ma u hi ha ka wahduid rilum, bad bakhuid lieh kat ka ior. Halor ka khlieh jong u la thaiñ kyllaiñ da katto katne kot na kajuh ka jait jaiñ ia ka jaiñspong baheh bad ba i shongkun. Ia ka jaiñboh jong u la syndong bha khop, haduh ki lbong-ki pungkjat bad slakjat ki sah lyngkhuit. Ar tylli ki trap ki sdien na ka syngkai jong u, kawei shakhmat kawei shadien, ban da ia ki kjat bad ki lbong jong u na u lap kyrtiah. Halor ka khlieh u kup da ka knup ba la shna na ki sla tyrkhong bad bajrong, ba la thaiñ pyndait lang. Halor ka tyrpeng la kieng bad tawah pynnoh sha ka liang kadiang ia ka pla kynsit baheh, ba la thep ia ki kot jong u bad ia ka jaiñboh sala lieh ban ioh bujli ynda la poi shnong. Phang kamon jong u la wah ia ka iarong-jar ba la thep ia ka 'tang duma (ka hookah) bad ki tiar dih duma; u maw shut ding bad nar isbad ban tbeh jingshai ne kynthah ding; ka tyndong kwai bad dabia shun ban ioh ktha ha lynti. Haba la ia kynjut kti bad ngi, un da kren khublei iaiaid artat ia ki lok Khristan ha ki iing jong ki. Baroh te ki da wanmih paw ha jingkhang-bah ban ai khublei leit suk leit saiñ; ki khun rit ruh ki da pyrta ieit nadien jong u.! To khie, da leit suk mo mama, Larsing, bad wan phai kloi.' Ha kane ka rukom u iaid ia ki sharing lum,—shiphang kiew, shiphang hiar; hateng hateng da snoh-bat halor mawsiang bah, ne da shu kynthih na u maw sha u maw; ha kiwei ki khen u da iaid lyngba ki lawbah lawsan barben, lane ia ki um ba kot

ryndang jong ki wah balat-lat. Hynrei la ha pyrshah jong ki jingma bad jingeh, u tur sl aphrang da rwai artat, bad da ka tien pariah rai na ka bynta la u Nongpynim ia kito baroh ba u iakynduh ha lynti."

Kat sha ba u leit, ki Khristan ki ju pynlong ka jingpdiang ieit ia u Larsing. U ebanjelis samla u la ialap da ka jingrhem mynsiem bad jingpnah thylliej, bad da ka jingshitrhem bajur. Ba la ioh ia ka sap-kren ba phylla, ki ktien jong u ki tuid la kum ka wah. Ka sur-sawa jong u ka shai kyndiang bad shoh tar ; bad ki nongsngap, la ki riewpyrthei ne ki Khristan kumjuh, borabor ki ju shoh ummat lang katba dang shahshkor ia ki jingkhot ba shitrhem jong u.

Shaphang ka jinglong ka kam sharai jong u ha kane ka por. lah ban ioh jingmut katto katne na ki dkhot-kyntien ba u la jied. Ki la long da kum kine :— "Balei phin shu iap ei ?" "Peit sha u Jisu," "Naba u Blei u la ieit katta katta ia ka pyrthei ;" "Hakhmih u Khun langbrot jong u Blei ;" "Wat kynshew ia lade ki spah ha pyrthei ;" kumta ter ter.

Ka jingkmen bad jingsuk ia kiba u Larsing u la shem lyngba ka Gospel, ki la pyndap ia ka dohnud jong u da ka jingsngewnguh bym lah ñiewtang ia ki paralok ha ri Wales kiba la phah ia ka spah bah bakor sha ka ri jong u. Da kaba thoh sha u Secretary jong ka Mishon,— "ka shithi banyngkong ba nga la thoh sha phi naduh ba nga la ioh khung ia ka burom ka jingkylla

Khristan"—u la pynpaw ia ka jingsngewnguh ia ka balang Wales namar ka jingphah ia "ki nonghikai babha bad baiaishah" kiba la "ialam ia u na Sodom sha lum Soar." Da kaba kdew ia ka jingdum ba kynja mynsiem ki parari jong u, u la ong :- "Ka dohnud jong nga ka thang-rhem da ka jingieit ia ki, bad nga la ong hapoh lade, 'ngan iap namar la ki parari.' Ngam kwah ban riewspah, lymne pdiang burom na ki briew, hynrei najrong keiñ. Namar la ka ri ngan bam da ki sla ban ia kaba da ki jingbam bang.........Ko lok baieit eh basngewlem jong nga, ngam lah mynta ban iohi ia phi mar khmat, hynrei nga kyrmen ngin sa iashem ha ka ri ka burom da ka mon u Blei, ban iashad kmen lang. Kynmaw lem ia nga, uba duk, u khunswet, u khynnah riewpyrthei, bad to duwai ba ngan iai im riewblei haduh kaba kut, bad ban long u riewshlur u babha; bad nga ong pat, Khublei shikatdei eh ia phi namar u sahep Lewis uba la wanpoi sha ka ri jong ngi."

Naduh dang khyllung u Larsing u la long uba rit met bad ba raikhoh Ha ki san bnai jong ka snem 1855 la pynthiah lyngktop ia u da ka jingpang bajur eh, bad la pynsheptieng ba ki symbai ka jingpang bampong ki la speh thied hapoh ka met jong u. Bym lah ban iaid ban long bad ban inlap, u la pynlut por ha ka jingthiah pang jong u ban pyrshang pynkylla Khasi na ka Phareng ia ka "*Pilgrim's Progress,*" (*Ka Jingiaid u Pilgrim*). Ka kam, la kumno kumno, ka long palat than ia ka bor jong u, bad ia ka jingtrei la shimti hadien da ka Mem Lewis.

Shen hadien ka jingiohkhiah pat u Larsing u la mih pyrthei ha ka jingleit lynti ba da ki taiew lynter sha ki thaiñ ka lyngkha trei ba la tip mynta kum ka Mairang District, lane ka Khadsawphra. Jngai bak u la iaid shaduh Mawnai bad Mawdem ha ki tduh Rilum phang shatei lam sepngi; bad sa sha ka phang lam shathie shaduh ka hima Nongstoin, sha ba kyndong tam. Ha u ka sah ka nam ba la ioh u la jia long u nongialap banyngkong jong ka Gospel sha ki nongshong shnong ba dang sahdien jong kine ki thaiñ Rilum ba dang dum bad bym lah poi.

Mar sdang u bnai May, 1856, ngi shem ia u Larsing ba u shong ktem ha Jowai, ka shnong bapawkhmat ha Jaiñtia Hills, jngai kumba sanphew mer na Nongsawlia. Ia ka iing skul barit ha kane ka shnong la plie ha ka 18.4 da u Luh, u ebanjelis, ia uba la buddien khyndiat por hadien da u Ramjan.

Ha ka dur badum tiw tiw u sahep Lewis bad ki ebanjelis ki batai ia ka shnong Jowai,- "ki briew kiba dih bhor bad ba pynpohia ban ia ha kano kano ka bynta jong ka ri, bad kiba imsngi ha ka khalai." "Ka shnong," la thoh u Luh, "ka don khlem da pud ha ka jingma man la ka miet, la kumba don hapdeng ka thma, namar ka jingkynrei ki briew kiba la iai pyrshang ban thang iing thang sem, ban ioh kabu ban tuh ban thiem, bad kumta kin ioh lad ban pyniaid ia ki kam khalai jong ki. Hapoh ki ar lai bnai palat laiphew iing la thang ban pynjot thiaw. Bad

ym tang ha kane ka shnong hi, hynrei baroh sawdong ka ri la jyllei ki nongtuh nongthiem bad ki nonglute, kiba lute ia ki nongleit jingleit ha lynti, bad kiba leh beijot ia ki kynthei ba luilui."

Nalor kane, ka jingngeit bieit ba runar ba la tip kum ka Taro ka da kynrei eh ha Jowai, bad borabor la pyndonkam ia ka kum ka lad jingpynhiar kput halor ki Khristan. Ia ka iing ba la suba ba ka shah synshar ha une u ksuid u khrei la tait jait tait kur bak bak. Baroh ka jingiadei bad ki ka kut iawai shisyndon; ia ki mar jingmih jong ki ha iew ha hat ym bit ban ktah ban shei, lymne ym don ba treh die sha ki ia ki mar rit badonkam eh ha ka jingim. Don tang kawei hi ka dawai pynkoit: ba ia baroh ki jingdon jingem jong ka iing ba la suba, - ka iing ka sem jong ki, ka jaiñ ka nep, ka pisa pilaiñ, ki jingdeng iingkup, ki soh ki symbai,- dei ban thang pynkylla dpei. Katno triem ka atiar jingpynhiar kput jong kane ka jingngeit bieit ba runar ka ai lada iohi shisha ia kiba shah ai taro.

Ia tang ar ngut ki samla ba kum u Luh, bad u Larsing hadien jong u, ba iakhun para weibriew ia ka jingbymman ba pynkhaweit jong ka shnong Jowai, ka dawa jur ia ka jirgshlur bakhraw. Mar iasdang ka jingtrei jong ki la mih ka jingpyrshah jur ba jubor. La thew pyrshang ban pynjot ia ka iing skul ; ia kiba la kylla niam bad ia ki riew sngewlem la beh shnong, bad ia kiwei la lute pynduh ia ki ori ki bsah bad ki soh ki pai jong ki. Haba ialap ha ki jaka iew, ia ki ebenjelis, ruh, la kynshi rkhie beiñ, bad ia ka jingkren jong ki la tyllep noh da ki sur jingjlew bakynsha.

Kum kaei keiñ ka mynsiem jingngeit ba janai bad ba skhem ba u Larsing u la thom ha ka jingtrei ba shitom jong u, lah ban iohi na kine harum ki bynta jong kawei na ki shithi jong u na Jowai sha u saheb Lewis. Haba la kdew ia ka jinglong tlot ka jingkoit jingkhiah jong u, ba u la "sngew jlep eh ia lade, ba um lah shong, lymne ieng, lymne bam, lymne thiah da ka jingaram," u la bynrap :—"Hynrei nga la kut jingmut skhem ba ngan ialap sha ki briew baroh ia ka lynti jingpynim, wat la ki kynii beiñ ia nga bad kim treh sngap, ba kumta nga lah ban ong ha u Trai ynda kut kawei pa kawei ka sngi, 'Ko Trai, nga la leh kat kaba *nga lah baroh*, bad mynta nga ieh noh ia u soh ha Me.'....Nga la iathuh ia u Tirahsing (u tymmenbasan na Nongsawlia) bad ia u Ramjan (u ebanjelis) mynba ki dang iadon lang hangne bad nga, ba kumba kane ka kam ka long na u Blei, bad namarkata *ka dei* kaba shisha, bad shisha kan nang roi ha ka ri jong ngi shityllup bad kan jop lut ia ki ksuid ki khrei, ba ngi dei ban trei hok ia ka kam, bad ban rhem jingmut ia ka, bad ym ban trei ryngkat bad kano kano ka jingartatien shaphang jong ka."

Ha kawei pat ka shithi u la thoh : "Nga tip ba u Trai u la buh ia ka shab jong u ha ka shyllangmat jong nga ba ka pyrthei kan ioh tip ia nga ba nga long u khun jong U. Ia kane ka jingisnei bad ka kabu bakhraw nga la ioh lyngba ka jingkyrkhu u Blei ha ka jinghikai jong phi, uba ha ki khuslai bah bad da ka jingtrei-borbah la hikai pynnang ia nga. Ki kuli da kiba u kpa baieit jong nga ha u Khrist u la pyndonkam, ki

la sam peiba shaduh ki dohnud jong ki mrad-khlaw ba runar tam bad ba bymman tam ha ka ri jong ngi ; naba kum uta u mrad la long ma nga. Hapdeng ki jingjynjar baroh phar nga la duwai kumne : 'A u Blei, nga ainguh ia Me ba Mem shym la iehnoh ia ka mynsiem jong nga ha ka jingdum. Sngewbha ban iai pyntyngshaiñ ber ia ka dak kaba me la buh ha ka shyllangm at jong nga, ba kumta kiba bymman kin iohi ba ia nga la jied ma Me ban rah ia ka jingshai ka jingshisha sha kita kiba shong ha ka jingdum bad ka syrngiew ka jingiap. O ! ai ngan sngew man ka sngi ba nga iasuk bad u Blei, ba ngan burom ia Me ha ki sngi ka jinglong samla jong nga, bad ban shakri hok ia Me ha kane ka pyrthei dum ba jynjar. O ! to pynpaw ia lade namar ka burom jong Me hi, da kaba iaksaid ha ka jingim ha kine ki lumbah baiong. Ah Trai, to kner ia ka ksangti Bakhlaiñbor Jong Me ban pyllait im ia ki parari ba la jan iap ! Amen ! ' "

Ka jingngeit khlaiñ bad synlar jong u ebanjelis samla uba shitrhem ka la pyndon burom ia u Blei. Khyndiat por hadien ba la thoh ia katei ka shithi, u Larsing u la phah ia ka khubor bakmen sha Nongsawlia ba "U Trai u la shem sngewbha ban kyrkhu ia ka jingtrei jong u, bad da ka jingaiei u Khris bad da ka jingialap ia ka diengphna jong U, khadlai ngut la pynkylla sha ka jingngeit Khristan." Khyndiat taiew hadien u la thoh biang: "Da ka jingaiei u Blei mynta nga la ion sanphew ngut ki nongwan sngap bad shiphew ngut ki khynnah skul."

Hamar ka por ba u Larsing u shong u sah ha Jowai, la wanpoi sha ka ktem Mishon ha Nongsawlia ki kopi ba nyngkong jong ki saw Gospel bad ka Kitab ki Kam ki Apostol ha ka ktien Khasi. Ia kawei ka kopi jong ka "spah bah bakor" la pynpoi sha u ebanjelis ka Jaintia. Kane harum ka shithi, ba la thoh da u ha ka ktien Phareng sha ka mem Lewis, kaba pyni ia ka jingsngewnguh bakhraw jong u bad ia ka jingieit "Ka Ktien Bakhraw U Blei ka long kaba sngewtynnad kumjuh ka da pashat jingshai ia ka jingtrei baradbah ba la ai ha ka kam pynkylla Khasi da u saheb bad ka mem Lewis,- ka kam ba la trei dem diap bad seibor bah hapdeng bun ka jingtlot bor bad jingpang ka met:-

"Ko Mei baieit ha u Trai da ka Gospel,-

Shwa ba ngan iohpdiang ia ka shithi jong phi bad ia ka kitab bathymmai ha ka ktien jong nga hi, kaba pynpaw ia ka Mon Bakhuid U Blei, bad kaba tang ma ka hi ka lynti jingpynim ia nga u nongpop babymman, balanot bad ba la jah, nga la iohsngew ia ka ripot shaphang jong ka na ka shyntur u dak (postman), ba ka Ktien U Blei ba la kylla Khasi ka dang kiew artet ia ka wah na Calcutta sha Sohra. Bad naduh kata ka por, khlieh la ka sngi nga la khmihlynti ia ka jingwan ki arngut ki Khristan na Sohra; bad haba ki la poi hangne, nyngkong nyngshab eh, nga la wad na ka jhula jong ki ban snem ia ka Kitab. Na ka shikhyllipmat nga la iohi ia u soh ka jingtrei shitom jong phi,

baroh arngut, na ka bynta jong ngi. Bad nga kynmaw ka jingtrei shitom jong phi mynsngi mynmiet ha ka jingpynkylla Khasi, halor ka miej bam jong phi ; bad katba nga ieng teng khat hajan jong phi, nga la iohsngew ia ki jingud jylliew jong phi bad ki jingud na ka jingpang bad jingtlot ka tabernakl basynrop jong phi, ka ban leit noh shen sha ka dewmet. Katno sien shuh, ko Mei baieit, mynba nga wan shaiing jong phi bad ngam shem ia phi, bad nga kylli ko Saheb, shano ka Mem ? u la jubab, Kam lah wan mynta. namar i dang pang bad tlot eh. Hynrei long ba la kyrkhu ia u Trai u Blei, namar ka jingisynei bad jingsumar kyndong jong U ia kaba u la pynpaw sha phi da kaba ri kyndong ia phi haduh kane ka sngi ba ngin trei skhem shuh ha ka kam bakhraw jong U na ka bynta ki Khasi. Amen.

Mynta ngan kren khyndiat shaphang u Kpa jong nga. Ia baroh ki jingtrei bashitom jong u la thoh ha u mawlyngkniap ka dohnud jong nga. Katno sien shuh nga la ju peit na shadien jong u, ha ka miej thoh jong u, kaba dap da ki kitab baheh kiba u khmih bniah bad pule na ka bynta ka jingkylla Khasi ia ka Kotbah. Bad Oh katno tam nga la sngewlem ia u. Khah khah ka jingsawa jong ki jingud jylliew jong u ka poi sha ki shkor jong ngi, na ka daw ka jingpang ka shadem jong u bad ka jingking baiong ka khlieh jong u. Thik nga tip bha

ia kane baroh, ba da ki jingtrei bashitom bad baminot thop jong u ha ka kam radbah ban pynkylla Khasi ia ka Ktien Bakhraw jong u Blei na ka bynta ka jingmyntoi jong ngi, ka bor met jong u mian pa mian ka la i ang hiar nang hiar, ba kumta u kylla tlot bad shoh lwait. Bad katno khep shuh ba u la sngew suhjer bad lynga pisa ngi la ju iohi na ka khmat jong u haba u pule ha ngi ia ka translation, namar ma ngi, ha ka jingbymproh jingmut, ngim lah ban ai ia ki kyntien iadait sbiak kumba u kwah. Bun, bun sien, da ka jingiaishah slem bad jingialeh tyngeh, u da lade u la lap ia ki kyntien ba iahap sbiak bad ki kyntien Greek. Bad teng teng kawei ka kyntien ka la pynlat por kai ia u ar lai sngi lynter. ba kumta um lah jam shakhmat ha ka kam baradbah. Phi hi phi tip shai khambha ban ia nga, katno khep shuh ba u la iaid tawiar ia ka kompon iing ha Nongsawlia, u da wad ia ngi, ba un iawad iathir kyntien bad ngi bad ban pan kyntien thymmai Bad haba ngim lah peiphang bad iarap shuh ia u namar ki sentens baeh bajwat, katno u la dei ban pangnud namar ka jingluiñ jingmut jong ngi. Bad mynta haba nga bat ia kane ka Kitab thymmai baitynnad, nga kynmaw ia phi baroh arngut, bad ia ka kam ki kti jong phi namar jong ngi, bad ia ka jingsep noh i por badei biang ia ka jingiaidkai bam lyer, haduh ba u Dr. Fletcher u la ai jingbthah ia phi ba phim bit ban shong sah hajuh shijaka, bad dei ban leit sha kiwei ki jaka. Oh! to

shahskhor de ia ki ktien jong u khun jong phi. Sngew suk, la mynta baroh arngut phi ia long tlot bad lwait. Namar phin sa iehnoh shadien jong phi ia ka Spahbah Bakhraw Bakhraw Eh, bad ia ki kyrteng baieit jong phi yn sumar bad ri kyndong hapdeng jong ngi, bad ki khun jong ngi pateng la pateng. U Jehobah babymjukut un ai ia phi ka jingjahthait na baroh ki jingtrei ba shitom jong phi, bad Un siew ia phi ka bainong bakhraw ha ka pyrthei ka jingsuk janai junom la junom duh. Amen. Hangta te ia ka jingktharg mynsiem jong phi hangne yn sa pynkylla thiang hangta, bad ia ka jingshitom jong phi sha ka jingsuk jai, bad ia ka jingtlot bor sha ka jingkhlaiñ bor, bad ia ka jingpang sha ka jingkoit phar. U Trai un sa ñiad noh ia ki ummat jong phi baroh hangta. Bad pat ruh ki Gospel bad ki Kam ki Apostol kin iai long kum ka Kmie basbun bad ba bsa btiah ia nga, namar nga la dih bad dang iai dih ia ka dud jong ki, bad nga la long uba hun, ba jai jai bad ba suk. Kumta nga shadkmen ha u Blei ka jingpynim jong nga. Nga la thoh ia kane da ka jingialeh tyngeh namar ka jinglong tlot bor jong nga.

Na u Khun baieit jong phi,

U Larsing."

Napdeng ki briew banyngkong ha Jowai ia kiba u Larsing u la ioh lad ban btin sha ka jingtip ia u Nongpynim, dei ki arngut shitymmen

u Hat bad ka tnga jong u, ka Synshar Shalam. U Hat u la long u lyngdoh-shnong, bad kumba ju long rukom ia u. uba la ngam bha ha ka dih kiad Khasi, bad uba on ia ka jinglong kynroi briew ba palat eh. "Lajan saw bnai lynter,' thoh u Larsing, "nga la pyrshang ban khring ia u na ka jingbuaid da kaba hikai dih sikret ia u; bad borabor mynmiet nga ju khie joit na jingthiah ban pynkyllaiñ sikret ia u. Da kaba leh ia kane bad da iathuh ha u ia kiei kiei ba kynja blei, u la klet ia ka jingdih ba khor, bad mynta u la shem jingisnei. Shen hadien kane nga la hikai ia u ban duwai, bad katto katne wat u la iathuh ia nga ba u ju duwai marwei ha lyngkha ha kane ka rukom; ! Ko Trai, Me long u Nongthaw ia ka bneng bad ka khyndew, to isynei ia nga, u nongpop. Ngam lah ñiew ia ki pop jong nga. hynrei Me Me lah, Ah Trai; to map ia nga, namar u Jisu Khris. Amen.' Nangta u ju ong 'Nga ieit ia u Jisu bad nga ngeit u long u Khun u Blei, Ngan shakri ia u bad sumar ia ki hukum jong U' Ha kane ka rukom u tymmen u la kylla jemnud bad iaishah, bad uba kloi ban leh ia kaei ba la ong ia u. U paw ba u long u tymmen uba suk haba u la shem ia ka jingisynei u Blei. Ha ka 9 tarik u Nohprah ia u bad ia ka tnga jong u la pynbaptis—u da shim ia ka kyrteng Sakharaia, bad ka tnga jong u, ka Elisabet."

Shen hadien ba ki la rung balang, ia ki tymmen shijur la pyniasoh lang ha ka jingshong kurim Khristan. Kane harum ka jingbuh jingthoh ia ka jingiaseng, ba la thoh da u Larsing,

ym tang ba ka sngewtynnad ha ka hi, hynrei ka pyni ruh ia ka jingsynlar i ieit bad ia ka jingriewblei bajylliew jong u ebanjelis samla :—

"Ha ka sngi iathoh shong kurim nga la pynieng ia ki hakhmat jong nga, bad u Riang bad ka tnga jong u ki ieng mar syndah ia ki, ban leh kpa leh kmie ia ka nongleit kurim. Nangta nga la kren ha ki, namar ym pat don jingthoh rul da kaba yn iabud Nga la sdang ha kane ka dur :—Ki riewstad ki ju ong ba lai tylli ki jingjia ki ju jia ha ka histori jong uwei pa uwei u briew—kaba nyngkong, ka jingkha ia u ; ba ar, ka jingshong kurim jong u ; bad ba lai, ka jingiap jong u. Kine ki arngut ki la poi mynta ha ka kyrdan ba ar, kaba don burom, bad ba la thung da U Badonbor Baroh shen hadien ba la thaw ia u briew. Gen. ii. 18, 22, 24. Bad u Nongpynim ba la kyrkhu jong ngi u la pyndon burom ia ka da ka jingdon ryngkat jong U ha ka jingshong kurim ha Kana Kalilaia, lem bad ki synran jong u, bad dei hangne ba U la leh ia ka kambah banyngkong jong U. Nga la pule ruh na u Matt. xix 4, 6, 8, 9. Wat ia mutdur, ko lok jong nga. ba kane ka jingshong kurim kan teh ruh ha kata ka ri lawei. namar ha ka jingmihpat kim iashong kurim lymne pynshong kurim ia ki, &c. Matt. xxii. 30. U Paul, u shakri jong U, u iaroh ia ka jingshong kurim, kumba lah ban iohi ha I Cor. vii. 2, 3. Nangta nga la pule na I Pet. iii. 1, 9 ; bad haba la dep kane nga ong ia

ki ban iabat kti lang bad ban pynbud ia kine ki ktien :—Ma nga, u tymmen u Hat, nga ieit ia ka Synshar Shalam, bad nga shim ia ka kum ka tnga jong nga shilynter ka jingim jong nga. Ha ka suk bad ka jynjar, kan long ka tnga jong nga : la riewspah ne duk i nusib jingim jong nga, kan long ka jong nga ; la kan long matlah ne dkoh, kan long ka jong nga ; ngan ri ngan sumar ia ka lada kine baroh ki wanlap ia ka : ngan pyntngen ia ka, ba kan ioh jingkmen ha ka dohnud jong ka ; bad da kane ka jingiateh, nga ai sha ka ia baroh ba nga don Nga pynḍeng mynta ia kane ka sati ha ka kti jong pha, hakhmat kine ki briew baroh, kiba long sakhi hapdeng jong nga bad jong pha ba ym don shuh uno uno u ban pyniakhlad ia pha bad nga hynrei tang u Trai u Blei, sha ki kti jong u ngi la kut jingmut ban aiti ia lade haduh ka jingiap hi. Kumjuh ka tnga ka la pynbud ia kijuh ki kyntien. Por janmiet ngi la ioh ka jingkhawai shong kurim ha iing skul."

Nalor ki jingtrei jong u kum u ebanjelis, u Larsing u ju trei ruh ia ki kam tei jingtei bad moramot ia ki bynta ka iing Mishon ha ka ktem jong ka Ha kawei na ki shithi jong u u saheb Lewis u la phla ia ka jingngeit jong u ba "ym don nongmuna shuh ia ka jingshakri mon sngewbha ba lah ban shem ha kano kano ka bynta jong ka India" kumba la iohi ha ki lum Khasi bad Jaiñtia,—ki ebanjelis Khasi ki trei da la ki kti ban tei ia ki iing Mishon bad ki iing skul

"da ka jingieit sngur ia ka kam bakhraw." Ka jingtrei janai bym artatien shuh jong u Larsing kum u nongtei iing ka la long ka iing rit ba u la tei ha Jowai ban shong ban sah basa u mishoneri bad ka tnga jong u haba ki wan jngoh ia ka ktem Mishon. Ka iing ka don ar kamra—*bad u atoskhana !* Ka jingni kti ba da sngewsarong ia ka iing dei u atoskhana,—uba nyngkong eh ban sei khlieh halor ki lum Jaiñtia. Ia baroh ki iing Khasi la tei khiem atoskhana : ka ding halor dpei ka don hamar pdeng ka kamra, bad u tdem ding u mih shabar lyngba ka jingkhang bah bad ka tnum sop sder. Ban saiñ dur bad tei ia u atoskhana banyngkong ka dawa ia u Larsing ia ka jinglynga bad jingtrei ka bym kai shuh. Ia ka shithi halor ka shithi la thoh sha Nongsawlia ban iathuh ha "ki kmie ki kpa" jong u ia ka jingiaid shaphrang ka kam. Ha kawei na ki jingiaid lynti jong u sha ri them u la lap khyndiat u dewiong uba kyrsei shabar ha ka ranap lum. Khatduh haba la dep tei ia ka iing, u la leit khar shiphang u dewiong ba hula hula, da uba yn pyrshang thang ha atoskhana. U wanphai uba la ban khia da u dewiong ryngkat ka jingkyndeh, bad hakhmat jong ki katto katne ki Khristan, kum uba ju sngewbang ban thaw tynjuh hi. ia ka ding la pynmeh. Bak shabar u mareh, da ka jingkmen bah bym lah batai u la iohi ia u tdem iong uba king artet sha suiñ ha u laiñ ba iphieng.

Hamar kane ka por la wan jngoh ia ka Jowai da u Chief Magistrate jong ka Khasi Hills, uba la pynlong jaka sah ia kane ka iing shong

bathynmai. Haba la phah khot ia u ebanjelis, bad da kaba iohsngew na ka shyntur jong u katto katne shaphang ka jingtrei jong u. u la khot sngewbha ia u Larsing ban bud synran lem ia u ha ka jingiaid lynti ia ka ri Jaiñtia. U Magistrate u la shem sngewbha eh ha u samla; bad man la ka shnong ba u leit jngoh, shwa ban sdang ia ka kam Bishar jong u, u ju ong ia u nongialap samla: "Mynta namar jong ka, ko Larsing, ieng joit, bad ialap ia ka!" Bad ha ka jinglyngngoh jlang jong ki traishnong, u samla ba i raikhoh u da ieng joit ha syndah jong u ophisar rangbah bad da ialap shitrhem ia "Ka lynti ka jingpynim lyngba u Khris bad ka Dieng-phna jong U."

Ha ki katto katne ki khep hadien nangne, u Larsing u ju iaid marwei ia ki jaka bajngai bah jong ka ri Jaiñtia. Sha ki phang mihngi u la iaid jngai jngai shaduh Shangpoong bad Kyrwen; bad phang shathie, shaduh Jaintiapur, khap Rithor. Ha kawei na kine ki jingiaid lynti jong u u la lait iap da ka said. Ka jingiaid lynti jong u ha kata ka sngi ka long kaba jngai bad bashoh lwait. Da kaba thrang eh ban poi sha ka jaka bathmu shwa ban kem iongreiñ, u la kiew ia kawei ka rashing lum hadien kawei pat, u da jam sted ia ki lynti kjat bakyllaiñ bad btuid, haduh khat 'uh u la kyllon iapler, bad thiah lyngngai khlem tipbriew halor madan, ha ka jaka kynjah, bym ju kham iaid briew, hajan kawei ka lawbah.

Ka la jia, la kumno kumno, ba u Tymmen Shnong jongka shnong sha kaba u thew leit, u

la wanphai ha kata ka sngi na Rithor ; bad katba ka sngi ka tyllun sted sa ban prem noh, u la iaid kyrkieh eh ba ioh ka jingdum jong ka miet kan wanlap ia u, bad ba ioh un hap shop kum ka jinglute aibam ia ki mrad khlaw ba runar. Ha ka jingkyndit thret u lap ngong ia u Larsing uba thiah hapdeng lynti khlem jingiarap, bad u la ithuh ia u kum u nonghikai samla uba la ia synrap lang ia u nongbishar. La uta u rangbah u long u riewpyrthei, bad ka jingdum ka wan tap sted, bad ka jingiaid lynti jong u kaba jngai bad shitom, u la bah ia u samla ba la duhbor ha la ka ingdong, bad u la iaid thop shi thop shaduh rudnong ka shnong jong u.

Hamar ki nai nyngkong jong ka snem 1857, ia u Larsing la phah sha Shella ha Khasi Hills. Ki traishnong bameng ka Shella ki dang iai shun thlong mluh ia ka Gospel ; "hynrei u Trai u la nang pynlang sha ka balang man la ka sngi kat kiba la ioh jingpynim."

Napdeng kiba la rung thymmai dei u Lorjah, u traishnong na Nongbah. Hamar ka jingleit poi sha Nongsawlia, u la iakynduh ia ka mem Lewis, kaba la kylli ia u, "la u sngew ne em ia lade ba u long u nongpop ?" U Lorjah u la jubab khlem da pyrkhat ba um "ju leh pop"?" Ka mem Lewis ka la batai jai ba "ym don uba hok, em, uwei ruh ;" bad ka la bynrap shuh ba ka sngew ia lade ba ka long "da shisha ka nongpop bakhraw tam." Ki ktien ki la ngam sha ka dohnud jong u. Lada ka *Mem*, kaba da bha eh bad i ieit eh ha baroh ki kam ki kti jong ka, ka long

ka nongpop, katno tam ia u ? "Khadduh," u la ong, "ı ga sngew ba ngam long ei ei hynrei tang u nongpop, bad uba lanot khop. Hynrei ia ka dohnud jong nga la pyntngen jai haba nga iohsngew ia phi (u Larsing) ba phi da ong ba u Jisu u khot ia ki nongpop." "Katno long ka jingnguh ia u Blei," la thoh u ebanjelis, "ba u la shah ia nga, la nga dang samla, ban ai ia ka ktien jingtngen sha kiba la noh-ian bad ia ka um daitthah sha kiba lwait ha ka jingiaid pilkrim sha ka ri shatei shaneng."

Ia ka jaka u Larsing ha Jowai la shimti da u para ebanjelis jong u u Luh. Katba dang don ha Shella u Larsing u la thoh ia kane barum ka shithi sha u paralok jong u,-ka shithi lehse kaba pynpaw kham shynna ia kata ba ngi la iathuh, ia ka jingkhuid jingmut bad jinglong riewblei basuhthied jong u nongphah bad nongpdiang baroh arngut, khamtam haba pynkynmaw, shuh shuh, ba ki dang long baroh ar ki samla ;—

"Ko para baieit jong nga ha u Trai,

Nga phah sha me ia ka jingkhublei babha tam jong nga. Me lehse me pyrkhat ba nga la klet ia me, namar la slem eh ngam shym la thoh sha me, ngam shym la klet te ban duwai namar jong me. Nga la iohsngew ba me la pynsngewsih ia u Doloi (u Chief) namar ba me iathuh ha u ia ki lait ki let jong u. Namar kajuh ka daw u la dom eh ia nga ruh. Hynrei da kane ngi tip ia ka jingshisha, ba ka pyrthei ka isih ia kito kiba kren pyrshah ia kaba sniew ; hynrei ka shem sngewbha bad kito kiba tap buhrieh

ia ki pop. Namarkata, hato me ieng skhem kum u shipai bapha ha ka jingshakri ia u Trai, namar nga thikna ba u Trai Jehobah un ialam, bad pynthymmai, bad aibor ia me da ka jingdon ryngkat jong U. U la kular ban long ha me kum ka umjer step. Pule na u Hosea xiv. 5, Isaiah xxxii. 2, Mal. iv. 2, Psalm xcvii 11.

Ha ka 6 bad 9 tarik ngi la pdiang balang saw ngut ha Nongwar: bad nga ngeit la don ei ei kaba ktah jur ia uwei na ki; hynrei ngam lah ia mynta ban iathuh lut khoit. Hato me la leit jngoh ia ka shnong Lamin? Nga da kyrmen sngur kumta; namar nga pyrkhat eh bad bunsien shaphang jong ki, bad nga sheptieng ba ioh u symbai bha ia uba la bet hangto u sep ei ban spehlung, lymda la sumar bha ia u. Rah ia ka jingieit rhem jong nga sha kito baroh ia kiba la ring shajan sha u Blei jong ka jingisnei bapynim da ka snam u Khris (Eph. ii. 13); bad ia baroh kito kiba la ju iadon lang bad nga.

Na u lok bad u hynmen uba tlot bor bad babieit, hynrei uba ieit eh.

U Larsing."

Ha shwa ban kut ka snem 1857 u Larsing u la wanphai sha Nongsawlia, bad la wan ryngkat bad uwei u samla ba dang kylla niam, u Shitrai, la pynlong ka jingleit jngoh ba ar ia ki thaiñ Nongstoiñ bad Lyngngam. Ka jingiaid lynti na Sohra ka long kaba jngai bah bad bathait, lyngba ki jaka lum, jaka khlaw, ba la tap da ki lawbah

barben, bad ba la pynkhlad da ki um lat lat batuid arsut ki lum. Kat kum ka jingngeit mynta ha ki shnong marjan ka Sohra, ki briew ka Lyngngam ki la long shisien ki nongbam dohbriew. Ka dang ieng sakhi hi ba ki kham poh kyrdan ha kiba bun ki liang ban ia ki nongshong shnong jong kiwei pat ki thaiñ Rilum; bad da ka jingkwah dik dik ki ar ngut ki riew leit jingleit ki la mih ha ka jingiaid lynti jong ki. "Lynter lynti shata ngi la duwai," la thoh u Larsing, "bad da ka jingisnei jong U U Blei u la shahshkor ia ngi. U la pynthanda ia ka dohnud u syiem Nongstoiñ, bad mynta u la mon ia ngi ban iai sah ha ka nongbah jong u ban hikai ha ki ia ka jingpynim bakhraw u Blei da ka snam u Jisu Khris." Ha ka jingshgew rhem, u Larsing u la phah kyrkieh sha u saheb -Lewis ia ka jingkyrpad ban shah ia ki ban dang sah ha Nongstoiñ: "Kano ma ba phi ong,--*Hangne nga don, nga la kloi lpa*....Ong ia ki dkhot ka balang ba kin ym shong jaipdeh, hynrei ban trei borbah. Ka ri baroh kawei i kumba la sdang khie thiah bad ka ap khmih ia ki nonghikai ki ban btin lynti ia ki."

Na ki laiñ ha ka kot buh-jingthoh jong u u, ka la paw shai ba u la shem shitom shibun ha ka lynti iaid jong u namar ka jingtlot ka bormet jong u. Ki lang khaiñ bashiah ki la thar ia ki kjat jong u haduh ba la pynphlei snam. Ka jingshit mynsngi, bad jingkhriat mynmiet, ki la ktah jur ia u; bad katba dang klan ia ki wah um rilum, ka jingdaitthah bakjap ki la pynlong ba un da .ud

pang. Kum kine ki jait jingud ki don borabor ha ka diary jong u: "Ynda la poi ha shnong, ngam lah shuh ban ialap namar ba la thait iar;" "Ngam lah bam eiei shuh mynta ka sngi;" "Namar ba thait eh, nga la duhthiah duhdem;" "Ka jingbaiong bajur, bad ym lah shuh ban ieng beit." Ym te ha kano kano na ki shithi ne ki kot buh jingthoh jong u, ba la shem ia kawei ruh ka khep ud pang. Ka jingbynñiaw ba borabor jong u ka long: "A ban jin da la ioh ia ka met ba kham khlaiñ! Ngan jin da lah ban leh khyndiat eh na ka Kam Bakhraw jong u Blei!"

Hadien ka jingwanphai na kane ka jingleit, u Larsing u la shimti biang sa shisien ia ka kam ha Jowai. Ka jingeh ryndang bad jingbymsuidñiew jong ki briew ka la pynkthang ia u: "Haba nga leit sha ka shnong da ki lynti khongwaiñ jong ka, ngam iakynduh iano iano uba la kloi ban shah hikai pule kot; ki leh danda pynban ia nga, bad kheiñ dewthala ia kaba nga kren. Ym don bor ba lah ban pynkylla ia ki lait tang ka bor u Blei .... Haba nga peit sha u paid parari ba khlem jingpyrkhat uba phet sted sha ka jingjot, la nang pynshitom jingmut ia nga, bad ngam lah shem jingsuk hangno hangno. Ka mynsiem jong nga i kumba ka thiah iap ha trai u lumbah, ba noh rashing, ba ym lah iohi eiei shuh ia kaba shajrong na nga, namar u lyoh tdem bad khyndew ki taplup ia nga, bad nga la tlot eh ban par shaneng sha ka kliar lum bathaba jingshai.".... "Nga don ia ka daw baskhem ban ud jylliew mynsiem, namar

man ia kaba nga pyrshang leh, u Soitan bathmu sniew u khanglad ia nga man ka sien jam. Ka kti basniew bad ba jakhlia jong u mardor ka tan arsut ia kaei kaei ba nga pyrshang tei."

Kane ka mynsiem duh jingkyrmen, la katta ruh, ka la jah noh khala khala; lyngba ki lyoh dum u kiew joit sha ka "jingshai bathaba":— "Nga da kmen ban iathuh ia-phi ba nga sngew khlaiñ ha-u Trai, bad ha ka bor ka jinglah jong U. U long borabor ha shwa jong nga; namarkata, da lei lei ngan ym khih. U Blei bad ka Ktien jong U ki long man ka sngi ki nonghikai jong nga, bad ka jingsheptieng ia ka Kyrteng Bakhraw jong U ka suhthied jylliew ha ka dohnud jong nga. Lada kam shym la long kumta, sangsot synei u Larsing un jin da la iaid sakma la slem bah."

Ki dak ka jingseisoh ha Jowai hamar pdeng ka snem 1860 ki la pynkmen ia u : "To ai ba baroh ki dkhot ka balang (ha Nongsawlia) kin rah la ki kti ba tor shaneng shajrong ha ka jingduwai bad ka jingainguh, namar ka Reng ka Jingpynim, bad ka jingtyngshaiñ ka jingmih jong U Sngi ka Hok, bad ka ksangti jingpynim bakhlaiñbor tam jong u Jehobah mynta ki la sdang ban paw ha ngi....Don ki dak ba don byllai ha kane ka shnong ki ban shah knieh kynthet sha ka hima ki bneng khlem da pynslem shuh. Saw ngut ki la iasnoh bad ngi mynta u bnai ; bad nga iohsngew da ka jingkmen ba katto katne ki dohkha baheh bad itynnad ki iawan swait jan eh ia ka jar babha bad baskhem jong ka Gospel,

bad jan eh sa ba kin ngat ha ka. Hynrei u Kynrad Nongtong Dohkha Bakhraw um shym la ai hukum ia ki ban tan sha ryngkew. Bad nga ngeit skhem ba ym slem shuh ia ka hukum yn ai, bad bun bah kin ioh ngat ha ka jar. Amen! Amen!"..."Ah! ban da uwei pa uwei na ki Khristan kin pynmih ar lai ngut sha ka kam nonghikai!"

U Larsing u iai bteng ia ka kam ha Jaiñtia Hills haduh kaba kut ka snem 1860. Ka jingieit ri jong u ka jur than U ju duwai na ka bynta jong ka khlem da pud. Ia ki lum bad ki them jong ka la synreit umjer da ki ummat jong u; bad bunsien katba u dang kyrpad duwai Blei na ka bynta la ki parari ba sahdum, tyngeh u da iam kthang bad pait dohnud, u da pynkynjah jar ia kiba rkhie beiñ sawdong jong u. Ha ki por ki por u la ialap da ka jingshitrhem bad ka borbah kat ban klet syndon ia ka jingtlot ka met jong u, bad u la kyllon iapler kram ha madan. Ym don ka jingkhot da kaba lah ban pyntreikam ban ialam ia ki parari ba jan iap sha u Nongpynim ia kaba la leh klet: "Kam long namar kano kano ka hok ha nga," u la iathuh ia ki, "ba nga long kumne, bad ma phi phi long kumot. Da ka jingaiei u Blei nga long kumba nga long. Mynba nga la ngeit ha u Jisu Khris, nga la jia long uba thymmai nadong shadong:— nga la shem ia U Blei bathymmai, u Nongpynim bathymmai, u Nongpyntngen bathymmai, u Lynti bathymmai, ka Jingsuk bathymmai, ka Dohnud bathymmai,

ka Jingieit bathymmai, ka Jingkmen bathymmai, ka Jingkyrmen bathymmai, ka Bneng bathymmai,—kaba thymmai lut! Tang lada phi wan sha U, phin sa shem ia kajuh." Bad ym don jingartatien ba ia une u ebanjelis samla uba shitrhem la pyndonkam hok da u Blei hi ban sdang ia ka kam ka "jingthaw thymmai" ha ki dohnud ki phew, ym dei eh da ki spah, ki parari jong u

Lynnong IV

HA RI WALES

Ki jingkdew ba bunsien ia u Larsing ha ki shithi u William Lewis, ryngkat na ka por sha ka por bad ki shithi jong u sha ki Director, ka la pynkyrsoi ha kiba bunbah ki lok ha ri wales ia ka jingsngew ieit ba jylliew eh ia u ebenjelis ba aiti bad ia ka jingkwah hir hir jong ki ban iohi ia u. Ka paw shai na ki shithi jong u ba u, ruh u kwah dik dik ban iashem ia "ki kmie ki kpa ha U Khris," ban khublei sngewnguh ia ki "mai khmat na ka bynta ka jingphah mishoneri sha ka ri jong u." "Lada nga lah ban her kum ka sim," u la thoh ha kawei ka shithi, "thiaw ngan her shisyndon shaduh Bilat, bad ban doh ia ki kjat jong uwei pa uwei na phi, nga sngewnguh eh ia phi."

Haba la tip na u Secretary jong ka Mishon (u Rev. John Roberts, Liverpool), ia ka jingthrang kaba don ha kiba bun ki nongkyrshan jong ka ba u dei ban wan jngoh ia ka ri Wales, u la phah ka jingkyrpad rit ban shah ia u ban wan ryngkat bad u sahep bad ka men Lewis ha ka jingleit iing jong ki. "Nga don ka jingthrang eh ban iohi ia phi, bad ban ioh jingnang jingstad na phi, lada ka pynsngewbha ia u Blei ban ri kyndong ia nga ban koit ban khiah ha ka jingiaid lynti jngai, ba kumta ngan wanphai pat bad ka jingtip ka jingstad ban ai burom ia u Nongthaw katba nga dang im, bad da ka jingkyrkhu jong u ban pynphriang ia ka jingshai ka jingim ha kine ki Lum. Namarkata, to sngewsynei ia nga, nga kyrpad ia phi baroh, nga kyrpad ia phi baroh, nga kyrpad ia phi baroh, bad shah ngan wan sha Bilat."

Ha ka kynhun jong ki nonghikai jong u, u Larsing u la mih na Rilum Khasi ha ka .6 tarik u Nohprah, 1960. Ha ka 7 tarik u February ki la iaid lieng na Calcutta da ka jhad "*Blenheim*,"" kaba la poi London 4 baje mynstep ha ka 27 tarik u bnai May.

Na ki khyndiat tylli ki jingthoh ba dkut hapdeng ha ka dur ka diary, ba la thoh da u Larsing, bad na kane ka jingbuh jingthoh balyngkot jong u la ring ksai kham snah ia kaba sah kane ka lynnong. "Ngi la mih na ka jhad heh por shiphew baje. U Rev. Owen Thomas bad u Mr. Peters ki la wan

shaw ban ialam ia ngi sha iing u Thomas, ha kaba bun bah ki lok ba dei lang na ka Connexion ki la ia lum lang. Ngi la mih na London (sha Llandilo) ha ka sngi nyngkong u Jylliew.... Haba nga kiew rel nga sngew kum ban lamwir thlim, namar ka ham ham bad ka huri hura. Ka her stet eh ba ngam lah iohi shai ia ki lum bad ki wah ba ngi iaid lait; ba ki dieng bad ki briew ki i kumba ki dang iashad lang. Haba ngi iaid lyngba ia ki lynti poh ramew ka jingdum ka iong rben eh bad ngim lah iohsngew ei ei lait tang ka jingsawa bad jingpah syiang jong ka rel........Nga shem ba ki briew u Blei ha kane ka ri ki long kiba bha bad basbun; hynrei ngam da sngew suk namar bym iapei phang ka ktien ka thylliej."

Hadien ba la iathuh ia ka sawdong sawkun ka Llandilo, u bteng shuh ia ka jingthoh shaphang ka jingleit jngoh ia ka Jingiaseng-bah (Association) ba la long ha Newcastle Emlyn ha u nai August: "Nga iohi 220 ngut ki pastor ba ia shong ha rynsan.... La don kumba 10,000 ngut u paid nongsngap ia u Rev. O. Thomas bad ia u Rev. L. Edwards, D.D., Bala, uba la ialap hadien. La don ka bor ba phylla ha ka Ktien u Blei kat ban da u paid nongsngap kum shimynsiem un da kyang iaroh jam, "Amen! Amen! Halleliwia! Halleliwia!"........Ha ka por ar baje janmiet u Rev. D. C. Davies, na London, u la ialap; bad hadien jong u sa u Rev. E. Mathews Wei ba la ieng joit, la long kum ka ding bathaba lep ha ki khmat jong u paid iaseng lang Bun wat u da pynrkhie ia ki, bad bun wat u da pyniam ruh,

bad pynkyang iaroh 'Amen.' Haba la dep ka sermon, u la pynieng ia ngi lai ngut hakhmat eh. U Sahep Lewis u kren khyndiat kyntien ; hadien nangta nga rwai (ha ka Khasi) '*Fe bregethir Iesu a'i ras, Halelwia ;*' bad u paid nongiaseng u iasnoh lang. Ha shwa ban khot duwai ia nga, la iathuh ia u paidbah ba nga long u riewstad, tangba um sngewthuh eiei ia ka jingstad jong nga, hynrei u da sngewkmen eh ha u Trai. Bad ka khmat phuh samrkhie ka phalang ia ka jingiaseng lang Hadien kata nga la duwai."

Hamar bakut u nai August, ryngkat bad u saheb Lewis, u la wan iashem ia ki Director ka Mission ha Liverpool. Ha ka 30 tarik, ia ka jingiaseng mishoneri la pynlong ha Iingmane Bedford Street. "Ha kane ka jingiaseng nga la riam Khasi, bad nga la kren ha ka ktien Khasi bad Phareng....Nangta sa u Rev. T. Philips u la kren ki ktien sbun ia nga, arsien kumne : 'Ko Larsing baieit, nga ngeit phi la ioh bat skhem ia u Blei, namar ngi iohi ha phi ia kata ka shab, bad ngi kmen ban duwai ba phin lah ban leit phai sha la ri uba dap kyrhai ka jingieit ia u Blei.'"

Hadien ka jingleit jngoh ia ka Manchester, "ha kaba u saheb Lewis u la ju sah mynba dang samla," bad "ha kaba la don ki dulan iing kudam ba hynñiew mala, kumba la ia kynduh bneng, bad da ka jingbun than jong ki ba ka sor ka la lynguh tdem," u la nang iaid pat sha ka jingkieng Menai. "Hangne la don ka jingkieng baitynnad tam ba nga la iohi " Na ka jingkieng Menai, u la leit sha ka jingiaseng bah (Association)....ba la long ha Pwllheli. "Ia u Rev.

Henry Rees la pynsangeh da u slap hamar shiteng ka sermon jong u."....Shaphang ka jingleit jong u sha Carnarvonshire bad Anglesey de u la thoh : "Ka baroh ki jaka, ka Llanberis ka long kaba itynnad eh bad ba phylla tam. Ka long sriem eh ia ka Shella... Nga iohi ia ka bor ding ba la pyndonkam ban sain sleit bad maw ia kaba ngam nang ban batai....Don bun ki riewbha bad rie wblei ba shong ha Carnarvonshire bad Anglesey, kiba la theh sei ka peisa na ka bynta ka Ri Khasi. Lada ngan jin da la sngewthuh ia ka ktien jong ki, ngan da la kwah ban sah jumjom bad ki. Teng teng nga sngew ka eh than ia, nga ban iakhlad na ki."

Ym lah long ba ha i jylli jong ine i lynnong ban buddien lut ia ki jingiaid lynti jong u lyngba ki County bapher bapher. Hadien lai bnai ba u sah ha Chester, la pdiang ia u ha ka Holt Academy, hajan Wrexham, hapoh ka jingpyniaid u Rev. Ebenezer Powell. Ka suinbneng aiom tlang bakhriat ka la sdang ban shoh ia u : "Ngam lah ban ong ba nga pang, hynrei nga nang sngewkhia man ka sngi. Ngam sngew te ba nga la iaid shakhmat kumba nga la kwah ; bad da kaba sngew kumta, nga la pyrshang ban pynbor dukhi ia lade. Ban da u kynrad un jin da aiad ia nga, toi ngam kwah pynaram."...."Mynta ka sngi nga hap pule ia ka lynnong na ka Euclid, ka problem ba la khot '*pons asinorum*,' kaba da eh eh na ki problem baroh. Nga sngewbang ia ka, bad ka pyniar ia ka pyrkhat pyrdain ; hynrei ym lah peiphang ia ka khlem duriap tyngeh."

Katba dang don ha skul, bunsien la ju khot ia u ban kren ha ki jingiaseng Mishoneri. Mynno mynno ym pat ju don ki jingiaseng ba kham phylla ia kiba la pynlong ha ri Wales kum kito ba la kren da u saheb bad ka mem Lewis bad "da u samla barit met, baiong sniehdoh, ba i ieit, i nep," uba ju shat pylleng (kat kum ka dustur kñia-khriam u Khasi) bad "u da rwai jingrwai ha ka ktien lajong, ha ka sur rim ki nong Wales. haduh ba ki hajar kiba sngap ia u ki jaw ummat jingkmen."

Dei hamar u nai May, 1862. ka bor met jong u ka la sdang nohian. Ka bor jingkynmaw ruh ka la sdang shukor ia u, ba kumta um "lah bat ia la ki lynnong"," bad u la sngew pisa mynsiem jur, u da sheptieng ba "ki paralok basbun jong u ha kane ka ri kin shem sngewsih kylla." Ki jingkylla ba hak dak jong ka suiñbneng ki la ktah jur ia ka koit ka khiah jong u : "Ngam sngewtynnad ia kane ka ri, namar ba ka suiñbneng ka iai kylla. Ka man rang man slap bunsien eh shisngi, khlem jingbeit jingryntih. Nga kham lah kaba slap lynter shitaiew, bad rang lynter sa shitaiew, da iapud kylliang kylliang, ban ia kaba iai kylla khah khah kumne eh. Nga la iai suh khriat te.

Shipor u la sngew shitom jingmut eh da ka jingartatien. "Ka jingbymngeit ka pynieng ia ki reng jong ka ban pynnoh mynsiem ia u :"- "Lada u Blei u la thmu ia me ban phah sha kane ka ri ban ioh jingnang jingstad, Un jin da la sumar ia ka bor jingkynmaw jong me." ....

"Ka mynsiem jong nga ka noh ian da ka jingbymngeit........"Hadien ka kyntien ka wan sha nga na ka Ktien u Blei, ka ong, 'Lada duna ka jingstad, to pan na u Blei ;' bad pat, 'To pan te yn sa ai ha phi.' Te ka jingbymngeit ka la wan paw pat pyrshah ia ki kular u Blei, bad la pynbaiong ia ka jingpyrkhat jong nga....Nga mareh sha ka Kotbah, bad ha ki Salm u Dabid nga la shem ia ka ktien ba ong kumne : 'To leh kmen ia lade ruh ha u Trai ; bad un ai ha me ia ki jingkwah ka dohnud jong me' (Salm. xxxvii. 4,5,6, 7.8) Suki pa suki ki kyntien ka Kotbah ki la ai ka jingjop thiaw........Mynta, katba nga *pyrkhat* sa *pyrkhat*, nga sngewnguh eh ba ia nga la phrang lyngba kane ka jingjynjar jingmut sha ka dur ka jingsuk ba mynta. Ym don ha pyrthei kaba lah ban ai jingsuk ia ka mynsiem kat ba dang don ha ka lynga pisa kumne lait tang u Trai u ban kynmaw ia ka khmat jong u, bad ba u Khristan u dei ban ong, 'Ha Me Ah Trai, nga buh la ka jingshaniah ; Ma Me to long u mawsiang baskhem jong nga, bad ka kut ka jingiada ban pyllait im ia nga."

Ka jingbuh jingthoh bakhatduh ha ka Diary ka la long 11 tarik, July, 1862 : "Mynta ka sngi ka mynsiem jong nga ka pynkhraw eh ia u Trai namar ki jingbha jong U ia nga. Nga la iohi ia u Musalman uba da im bad khrong da ka buit thok buit shukor. Katno bak ka pher ka jinglong jong nga ! Nga don u Blei uba u Kpa jong nga, bad baroh kaba nga kwah namar ka jingsuk ha ka doh, bad ki lok baieit

jong nga ha u Trai. Ka tba dang iakren bad uta u briew, ka dohnud jong nga ka shlei da ka jingsngewnguh ia u Blei."........

Ki ar tylli ki shithi ba la thoh da u Larsing na kane ka ri sha ki para-ebanjelis jong u, u Jarkha bad u Luh, ki la paw ha ka "*Drysorfa*" jong ka 1862 (sla 120 bad 280). Da kaba iathuh ha u Luh ia ki jingi aid lynti jong u, u ong: —"Ngi la iaid na kawei ka nongheh sha kawei pat, bad nga la iohi ki jingiaseng bah bakot shiphew haduh khad san hajar ngut ha ki lympung, bad kumba ar lai hajar hapoh ki iingmane! Bad nga la ioh snga p ia ki pastor kiba donbor, bad ki tymmen ba san ba shitrhem mynsiem, ha ki katto katne ki jaka. Hynrei ngam lah ong ba nga la ioh kem lut ia ki jingkren bad ki sermon jong ki ;........hynrei ban iadon lang hapdeng jong ki Ka long ka jingkmen bakhraw ia nga, namar nga tip shai ba ki ieit ia ngi.... bad bunbah napdeng jong ki ki da kynmaw ieit ia ngi....Nga la iakynduh ia u Rev. W. Hughes, Wrexham, uba dei u paralok barim jong phi....... la namar iatbeh snem kumjuh kum u tymmen ha Nongkroh (u Laitmiet). Man la ka sngi u Blei u ialap lai sien, bad u ai 50 tyngka (£5) man la ka snem namar ka Kam Bakhraw jong u Blei ha ki Lum Khasi."

Ka jingkdew sha u pastor ba don burom na Wrexham ka long kaba da sngewthiang shisha, haba ka pynkynmaw ba u Larsing, myndang khynnah. u la iohpdiang ia ka jinghikai kot ha ka skul Mawsmai ia kaba la tei da ka jingnoh

kylluid mynsiem u saheb Hughes bad kiwei ki arngut ki paralok na kane ka ri.

Ha ka 23 tarik u September, 1862, *ki samla* pule ka kolej Bala ki la ai ka jingkren *khublei* ia u Larsing. Ia kane ka Address la soi kyrteng da ki 53 ngut ki samla pule, ar ngut napdeng jong ki hadien habud ki la leit trei da bun snem kum ki mishoneri ha ki Lum Khasi,—u Rev. Thomas Jerman Jones ba la bam kwai, bad u Rev. Hugh Roberts, uba mynta u don ha Holywell La bna ruh ba lai ngut kiwei pat ki mishoneri ba iaineh ra ka Connexion, u Rev. Griffith Hughes ba la bam kwai, bad u Rev. John Jones (uba don mynta ha Colwyn Bay), bad u Rev. W. Jenkyn Jones, ha Brittany, ki la shah pyrsad mynsiem nyngkong eh sha ka kam mishoneri dei lyngba ka jingwan jngoh u Larsing ia ka ri Wales.

Lynnong V

Ka Jingiap Jong U

Ha ka por ka jingwanpoi jong u Larsing sha kane ka ri, ia ka jinghikai Tonic Solfa, ba la plie ha Wales lyngba ka jingtrei bakongsan jong u Eleazar Roberts, J P., ka la paw sha khlieh joit. Mardor u Larsing u la iohi ba da ka jingpynrung ia kane ka buit rwai ba kan da long ka jingmyntoi bakhraw ia ka jingrwai iaseng lang ha ki balang ri Khasi. Hadien ba la shah hikai katto

katne lynnong ha u Mr. Roberts bad u Mr. John Edwards (u nongialam jingrwai, myn kata, ha ka balang Bedford Street), u la pynkhreh, da ka jingiarap lang ki nonghikai jong u, ar tylli ki kot lyngkdop barit kiba don ki lynnong bad ki exercise, da kiba yn ai jinghikai lem ia ki para Khasi ynda u leit phai noh sha ki Lum Khasi, ia kaba la pynbeit ba un mih ha ka synrai ka snem 1863.

Hamar shiteng u nai June kata ka snem, u Larsing u la wan sha Liverpool ban pynkhreh pynkhrum bad u saheb Roberts ia ka jingshon ia kine ki kot lyngkdop. Mar iapoi ha iing shong u saheb Roberts, la shem ba ka jingpang ka la kynrup ia u. Mar mar u Rev. David Saunders u la kit ia u sha ki basa sumar pang, bad kloi lan la ai jingsumar ia u. Ynda la eksamin, u Dr. Evan Thomas Evans, Rose Place, u la shem ba u pang jur eh na ka jingkynrup ka jingpang *pleurisy*.

Hapoh shibnai eiei u la kham ibit eh la hap ban pynkynriah noh na Liverpool sha Bryn Coch, hajan ka Mold, ka jaka shong jong u Rev. John Roberts, u secretary ka Mishon. Lai-taiew u la sah hangne. Namar ki kam iing kam sem ha ka 4 tarik u August la hap phah noh ia u sha Ty Cerrig, Caergwrle, hajan Wrexham ka iing shong jong u Mr. Edward Peters (Chester), ha kaba u Mr. H.H. Hughes, J.P., (u pyrsa kurim u Mr. Peters) u sah mynta. Hangne khatei u la ioh ka jinglehsbun na u saheb bad ka mem Peters. (ka mem H.H. Hughes ba la bam kwai)

kaba la aiti lut ia lade ha kaba sumar ia u nongpang barangli. Pynban, la kumno kumno, baroh ka jingphikir ba khlem pud jong ka iing ka sem u saheb Peters, bad jong ki doktor,—u Dr. Evans, na Liverpool, bad u Dr. Dobie na Chester—ka jingpang irat pa irat ka la jur eh, bad ha shwa ka shiteng syrñia jong ka 24 tarik u August, 1863, u la khlad noh.

Uba bhabriew ha ka jingim, katno tam u Larsing u kham bhabriew ha ka jingiap. Ha ki sngi thiah pang ba khatduh ka jingpyrkhat ba ha khlieh duh jong u ka long ia la ka ri bad ki kam jong u. "Bun wat" (la thoh u Dr. Evans) "nga la iohsngew u da ong, 'A ! ba ngan da lah ban leit phai sha ki Lum, lada ngan ioh im hangto tang hynriew taiew ruh, ba ngan ioh iathuh ha ki briew katno shuh nga la iohpdiang hangne, bad aiu ka Gospel ka leh ha ri Bilat bad ri Wales. A ! katno te ngan da ialap ha ki ia u Jisu Khrist !'

"U la iathuh ruh ia nga, shaphang ka sngi khatduh ka jingim jong u, ba ka jingmut jong u, ka suk kynjai, la u don jngai bah na la ka ri, ha ka jingpang jur bad jingbymthikna ka jingim, bad ba u da sliang eh ban leit sha bneng ryngkat bad u Jisu Khrist ; 'bad nga sngew skhem' u la bynrap, 'ba ngan sa leit sha bneng ynda nga iap, namar ba u Jisu u ieit ia nga bad ma nga ia U. Hynrei nga da sheptieng ia ka wah ka jingiap. La nga la kwah ban leit sha bneng pynban nga kham mon ban leit sha ri Khasi *mynta* ban ialap ia u Jisu Khrist. Tang khyndiat eh nga la leh namar jong U.'

"'Bunsien nga la iathuh ia phi," u iai bteng, 'ia ka jingpdiang burom ia nga ynda poi ri Khasi, hynrei kaba kham khraw long ka jingpdiang burom ha bneng. Ki nongseng ia ka Mishon, bad ki Khristan Khasi kiba la leit ha shwa, ki dang ieng ap ban pdiang sngewbha ia nga ; hynrei ngan sa ioh ka jingpdiang burom bakhraw tam na u Hynmen rangbah jong nga, u Jisu Khrist, uba la iap namar jong nga'.

"Nangta u la bat ia ka kti jong nga, bad buh ia ka kti ba pjah jong u ha ki rymmiang shyntur jong nga ia ka ban doh, bad kumta ngi ia khlad junom duh na kane ka jingim."

Ka la long ka kabu ia ngi, ha bun ki khep, ban iohsngew na ka shyntur jong ka mem H.H. Hughes hi, kaba da ka jingieit lung mynsiem ka la sumar pang ia u, ia ka jingthoh shaphang ki sngi khatduh jong u Larsing. Ym don kaba la ktah jur eh ia ka dohnud jong ka ban ia ka jingiohi ba u da iam sob sob bun bun sien. Haba kylli, 'balei phi iam, ko Larsing ?' ka jubab ka long jan thik kumne ; 'A ! balei mo phim shym la phah kham kloi ia ki mishoneri ban ioh pynim ia i mei jong nga !'"

Haba la iathuh, hadien ba u Dr. Evans u la ia syllok bad u Dr. Dobie, ba ym don jingkyrmen shuh ba un dang ioh khiah, la iohsngew ia u ba u duwai : "Ko Trai, nga don ha ka jingjynjar ; to isnei ia nga ; Me lah ban pyllait ia nga. A u Blei jong nga, to dem jngoh ia nga, nga kyrpad rit ia Me, namar nga don ha ka

jynjar bah. Hato Men ym pyllait im ia nga, ba ngan ioh leit phai ban pynbna ha ki parari katno Me long uba isnei."

Haba la pynlut khyndiat por ha ka jingduwai, u iai kynud sur ia ka jingrwai :

"Lam ia nga, A Trai Jehobah,
Pilgrim lyngba ka pyrthei ;
Nga nga tlot, ma Me to ai bor
Btin ia nga da kti isnei ;" &c.

U ban pa ban biang ia ki laiñ da ka jingkynduh mynsiem : "Btin ia nga da kti isnei ;" bad u la duwai kaba arsien, "Ah Blei, iarap ba ngan iaishah ; ma Me to pyndem rit ia nga." Khyndiat khyllipmat hadien u la spel, da ka jingjaijai, ia ka Salm ba arphew lai baroh kawei, "U Trai u long u Nongap langbrot jong nga ; ngan ym kyrduh."

La u snoh rdin ha ka jingim, bunsien pat u ju kren ha ki kyntien Khasi lajong, "*Katba mon u Blei*" ("As God willeth") : "U Blei u lah eh da ka kambah ban pynkoit ia nga kumba u la leh ia u Hesekaiah mynhyndai."

Ha ka sngi Saitjaiñ shwa ban iap, u la ong, "Sha iing nga la jan !" Uwei na ki paralok ba ka kamra u kylli ia u, "Hato u Khrist u long uba kor tam ia phi, ko Larsing ?" Da kaba peit shaiñ sha u da ki pyllew khmat baheh badum iong, u la jubab khia jingmut, "Hooid, u long ka jingim jong nga, ka jingkyrmen jong nga, nadong shadong."

Khyndiat por shuwa ban dkut mynsiem u la kylli ia ka Miss Peters, "Phin pynpule mo namar jong nga ?" "Aiu phi kwah ba ngan pule, ko Larsing?" "To pule," u la jubab, "pule na ka lynnong khadhynñiew u Ioannis." Ka Miss Peters ka la pule kumba u la kyrpad, bad haba la poi ha ki kyntien kiba u Nongpynim u la duwai, "Ko Kpa, ia kita kiba me la ai ha nga, nga kwah ba ha kaba nga don ma nga ba kita ruh kin iadon ryngkat bad nga ; ba kin ioh khmih ia kata ka burom jong nga ;"—U Larsing kyndit thret u khih, bad ki khmat jong u ki lang ummat. "Balei phi iam, ko Larsing ?" ka Miss Peters ka la kylli. "O ! ban pyrkhat," u la jubab, "ban pyrkhat—ba u riewbymngeit—babieit—badük—kum ma nga—un iohi—ia u Syiem bakhraw—ha ka burom jong U !"

"Phin rwai mo na ka bynta jong nga ?" u kylli, kham hadien, "Kaei te phi kwah ba ngan rwai, ko Larsing ? " U la ong, "To rwai, ia *Ka Ri Busuk* (The Happy Land) ! " Ka Miss Peters ka la pyrshang rwai, hynrei ki jingsngew ki wan tyllep ia ka. U kpa jong ka ruh u pyrshang, hynrei ma u ruh kumjuh. Mar kumta hi, u Larsing, la u ialeh ha ki wah um ba jylliew, u la sdang ban rwai, "Don ri basuk janai, sha jingai bah." (*There is a happy land, Far Far away)*. U la rwai tang shilaiñ arlaiñ; ka jingtlot ka ban eh ; bad u da rah la ka khlieh, u la kren pasiaw, "La suk ; la suk ! iaroh ia u Trai ! to iaroh ia U junom!" Haba u la plied ia ki khmat bad u iohi ba ki paralok sawdong jong u ki ia iam, u la ong, "To wat iam ; namar

ngin sa iashem pat sawdong ka khet." Ka jingpynhiar mynsiem jong u ka la nang rit; bad khlem jingiaksaid ne' jingud, ka mynsiem jong u ka la leit noh sha ka "ri basuk" janai ia kaba u la pyrshang bun rwai, bad sha kata ka jaka kaba shlei da ka jingkmen bad jingsngewbha junom la junom.

Ia ka met bashroiñ jong *u la tep ha u* lum jingtep Chester ha ka 28 *tarik u August*, hajan ka jingtep jong u Richard Knill u mishoneri bapawnam. Bun bah ki paralok na Liverpool, na Chester, bad na ki bynta bapher ka Hima, ki la ialum lang. U William Hughes ba la ju niew burom, na Wrexham, u la pule ia ki bynta na ka Kitab Bakhuid, bad ia ka jingkren la ai da u Rev. T. Phillips, na Hereford; bad harud ka jingtep pat da u Rev. Henry Rees, uba la buh ha ka jingduwai ruh.

Ia u mot sah kynmaw halor ka jingtep jong u, la tei da u synñiang babun balang, u da shonshap ia kine ki jingthoh harum ha ka ktien Phareng, bad kham shai pura ha ka ktien Welsh :

Hangne ha ka jingkyrmen ka thiah ka met U Larsing, uwei na ki soh nyngkong jong ka Welsh Missionary Society ha ki Lum Khasi, Bengal, ha kaba u la trei katto katne snem kum u Ebanjelis. Ha ka 1861 u la wan jngoh ia kane ka ri, bad u la theh mynsiem ia lade sha ki hajar ngut ha ri Bilat bad ri Wales. Hamar sa ba un

leit phai noh sha la ka ri, u Nongpynim u la khot ia u sha lade hi, bad u la rung sha ka jingkmen la u Kynrad, ha Caergwrle, ha ka 24 u August, 1863...."

Da ka jingsbun jong u saheb H. H. Hughes, J. P., Ty Cerrig, Caergwrle, la pynlah ia ngi ban shon ia kine harum ki dkhot jingrwai ba la thaw, kumba la sngewthuh, da u Larsing hi mynba u dang don ha kane ka ri :

U Lum Kalbari

Don jaka khuid, jaka kyntang,
Ba iai thaba ka sngi ;
Junom ym lah klet riewkhuid lang,—
Long u Lum Kalbari.

Lum baphylla ! O ! itynnad
Jingieit bad kordit hi
Hangta la paw, I'u Khrist la mad
Jinglanot Kalbari.

Hangta U thom jingiap, dujok ;
Da risa jingjop hi
"La pyndep," jingim u ai hok
Halor Lum Kalbari.

Ha jingkhawai ieit u da shong,
Shata ki khmat ki peit,
Jingpyniasuk haneng la long,
U la iap ha Kalb'ri.

La jingpynshoi ia nga ki shoh,
  H'u Jisu nga aiti ;
Ha ki por jingialeh ba snoh,
  Nga puson Kalbari.

La ban khia ka pop ba shyrkhei,
  Sha ka diengphna ngan jngi ;
Jingaiei da ka snam la shlei
  B'la tuid ha Kalbari.

Haba khyrdop jingiap, kynta
  Khatduh ka wan ban i,
Da ki khmat ieit ngan peit shynna
  Ia u Lum Kalbari.

Ki kot da u nongthoh :

1. Ki Syrwet Jingshai
2. Ha Ki Sur Ka Poetry
3. Ki Mawdong Ka Jingngeit
4. Ki Ese Bad Ki Poim
5. U Nongtem Duitara Bad Ka Jingpynshai
6. U Suba Sing (Tymmen Basan Ka Balang Nongwar)

La shon ha ka Ri Khasi Offset Printers, Umsohsun
Shillong - 793001